

NOVI SAD

KULTURNO-
TURISTIČKI
VODIČ

“

**Ne trudi se
da razumeš,
oseti.**

**NOVI
SAD**

**KULTURNO-
TURISTIČKI
VODIČ**

NOVI SAD KROZ VEKOVE

Teritorija današnjeg Srema je u okviru Rimskog carstva. Na petrovaradinskoj steni Rimljani su izgradili utvrdu Cusum.

10. godine po Hristu

Petrovaradin osvajaju Turci Osmanlije. Tvrđava sa naseljem koje ga okružuje postaje središte nahije Sremskog sandžaka.

16. vek

13. vek

Izgrađen je cistercitski samostan. Na prostoru na kome se nalazi savremena Petrovaradinska tvrđava, u vreme vladavine ugarskog kralja Bele IV izgrađen je utvrđeni cistercitski samostan čija je crkva bila posvećena Blaženoj Devici Mariji.

1683–1699.

Veliki bečki rat ili Rat Svete lige. Rat koji se vodio između Osmanskog carstva i više evropskih sila započeo je Drugom opsadom Beča, a završio se porazom osmanskih Turaka u nekoliko bitaka, a jedna – Bitka kod Slankamena (1691.) vezana je za fruškogorsko područje.

Karlovački mir.

Mir je potpisan između Austrijskog carstva i njegovih saveznika sa jedne strane i Osmanskog carstva sa druge, uz posredovanje Holandije i Engleske. Prema odredbama mira granica je u Sremu bila određena južno od Petrovaradina. Na mestu gde se pregovaralo, prvobitno je bila podignuta građevina sa četvoro naspramno postavljenih vrata, kako bi sve delegacije imale podjednak status i značaj. Mesto je 1710. obeleženo kapelom. Savremeni izgled Kapela Gospe od mira je dobila početkom 19. veka. Obnovljena je u nekoliko navrata tokom 19, 20. i 21. veka.

1699. godine

Elibertacija.

Bogati stanovnici Petrovaradinskog Šanca su za sumu od 80.000 rajnskih forinti u srebru od austrijske carice i ugarske kraljice Marije Terezije kupili status slobodnog kraljevskog grada. Proglašenje Petrovaradinskog Šanca za nezavisni entitet sa privilegijama koje će pokrenuti privredni i kulturni razvoj varoši, značilo je promenu imena varoši u Neoplanta - Neusatz, Újvidék, a Srbi, tada u većini, to su preveli - Novi Sad.

1. februara 1748.

1716. godine

Bitka kod Petrovaradina. Bitka je vođena između austrijske i turske vojske okončana je pobedom Austrijanaca. Pobedničkom vojskom je komandovao Evgenije Savojski. Spomenik posvećen pobedi hrišćanske vojske, u kojoj je bilo Srba graničara, izgrađen je 1902. na brdu koje se zove Vezirac, jer je prema verovanju na tom mestu bio šator turskog zapovednika, poraženog Damad Ali paše.

1848-1849.

Buna. Tokom revolucionarne 1848/1849. godine, kada je srpska zajednica, proglašivši Srpsku Vojvodinu, stala na stranu Austrije, Novi Sad je 1849. bombardovan sa Petrovaradinske tvrđave. Tada je uništena trećina kuća, a stanovništvo je prepolovljeno.

Novi Sad i čitavo područje Vojvodine su bili u sastavu Habzburške monarhije. Posle završetka Prvog svetskog rata Novi Sad je bio u okvirima Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (od 1929. Kraljevina Jugoslavija). Grad je 1929. postao sedište Dunavske banovine Kraljevine Jugoslavije.

1918–1941.

Novosadska racija. Mađarske okupacione vlasti su organizovale i sprovele pokolj civilnog stanovništva Novog Sada. Prema podacima objavljenim u „Kratkoj istoriji Novog Sada” ubijeno je 1246 osoba, uglavnom Jevreja i Srba.

21–23. januara 1942.

1941–1944.

Okupacija. Tokom Drugog svetskog rata prostor Bačke je okupirala Hortijeva Mađarska, a Srem marionetska Nezavisna Država Hrvatska.

23. oktobra 1944.

Dan oslobođenja u Drugom svetskom ratu. Na taj dan u Novi Sad su ušle jedinice Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, a zatim i Crvene armije.

Novi Sad se kao važan privredni kulturni, politički, univerzitetski centar razvijao u okvirima socijalističke Jugoslavije. Kao glavni grad Socijalističke Autonomne Pokrajine Vojvodine bio je zamajac opšteg razvoja, mesto u kome se školstvo, rad organa državne uprave, sudstva odvijalo na jezicima naroda i narodnosti Vojvodine, što je pratila medijska scena (novine, izdavaštvo, televizija). To dostignuće se i danas primenjuje.

1944–1992.

Novi Sad administrativni politički, ekonomski, kulturni centar Autonomne Pokrajine Vojvodine koja je sastavni deo Republike Srbije.

Od 2006. godine

1992–2006.

Novi Sad je bio kulturni, privredni i administrativni centar u okviru Savezne Republike Jugoslavije, a u periodu 2003–2006. Državne zajednice Srbija i Crna Gora. Tokom NATO bombardovanja Savezne Republike Jugoslavije, u proleće 1999. grad i njegova okolina pretrpeli su znatna razaranja, u koja spadaju i tri mosta preko Dunava, koja su činila njegovu prepoznatljivu vizuru.

2019.

Novi Sad je Omladinska prestonica Evrope. Kroz projekat #OPENS2019 razvijen je niz programa, aktivnosti, razmene znanja i iskustava kojim je započet proces unapređenja položaj mladih ljudi.

Novi Sad je Evropska prestonica kulture. To je projekat zajedničkog napora svih zainteresovanih strana na planu revitalizacije kulturnog nasleđa, redizajniranja kulturnog identiteta grada, kroz razvijanje međusektorskog i interkulturnog dijaloga, decentralizaciju kulture i uključivanje građana u sve procese s tim u vezi.

2022.

GRAD U RAVNICI ZAGLEDAN U NEBO

Novi Sad je luka izgrađena na obećanjima koje pruža susret moćnog Dunava, beskrajnog zelenila ravnice i plavetnila neba. On je prividno miran i uistinu nenametljiv grad. Njegova istorija je uzbudljiva i često tragična priповest. Nastanak savremenog Novog Sada, ili kako se zvao na latinskom, mađarskom i nemačkom jeziku Neoplanta, Újvidek i Neusatz, vezuje se za izgradnju moćne austrijske tvrđave iz 18. veka koja i danas odmah osvoji pogled i lagano zaposedne maštu svakog putnika.

Već u 19. veku francuski slavista Luj Leže je Novi Sad okarakterisao kao Brisel jednog malog sveta, čiji je Pariz bio Beograd, praveći paralelu sa izbegištvom Viktora Igoa koji je kao republikanac morao da napusti Pariz i ode u Brisel. I u Novi Sad su isto tako dolazile političke izbeglice, a najpoznatiji među njima su bili prvi srpski socijalisti. Za istoričara i publicistu Danila Medakovića grad je bio Racki (Srpski) Pariz, za Svetozara Miletića, najznačajnijeg srpskog političara u Habzburškoj monarhiji, Srpska Atina, dok je istovremeno za austrijskog kancelara Aleksandra Baha, čija je vladavina poznata kao Bahov apsolutizam, bio glava političke hidre jugoslovenstva.

U 19. veku varoš na južnoj periferiji Habzburške monarhije, u 20. veku grad na severu Balkanskog prostora, Novi Sad je uvek bio centar u kome je intelektualna elita različitih vera i nacija najpre bila deo prosvetene Srednje Evrope, a zatim most na kome su se plodonosno susretale različite ideje i identiteti. Kao i tada i danas je Novi Sad – Evropska prestonica kulture 2022. godine – onaj koji baštini jedinstvenu alhemiju mnogih urbaniciteta i estetika, onaj koji je samo prividno ćutljiv, a istovremeno poziva na prisni susret koji vas ne može razočarati.

Novi Sad je čudesan grad, gde ćete, ako mu otvoreno pristupite, namah razumeti da mu pripadate.

**PETROVARADINSKA TVRĐAVA –
KULTURNI SADRŽAJI U
NEKADAŠNJEM VOJNOM
UTVRĐENJU**

Petrovaradinska tvrđava spada među najznačajnije sačuvane evropske fortifikacije. Pored toga što je simbol Novog Sada, ona je svedok tradicije, snažno oslonjene na evropsku kulturu, ali i najatraktivnija turistička zona Novog Sada.

Petrovaradinsku tvrđavu, Gibraltar na Dunavu, gradili su Austrijanci u periodu 1692–1780. po sistemu Sebastijana Vobana. Radi se o remek-delu vojne arhitekture, izgrađenom tako da gotovo na svakom mestu iznenadi osvajače. Danas je to mesto koje u svakom delu može da ponudi iznenađujuće prostore i sadržaje novim osvajačima – turistima i posetiocima.

Posetilački tokovi se najčešće zaustavljaju na Gornjoj tvrđavi gde dominiraju sledeće građevine: Duga i Jednostavna kasarna, Topovnjača (Arsenal ili Mamulina kasarna), Oficirski paviljon sa terasom i Toranj sa satom. Gotovo svi posetioci, naročito oni koji prvi put dolaze na Petrovaradinsku tvrđavu, stižu do Tornja sa satom koji je njen zaštitni znak. Osobnost satnog mehanizma privlači pažnju, kako promerom koji iznosi nešto manje od tri metra, tako i neočekivanim rešenjem gde velika kazaljka pokazuje sate, a mala minute. Prostor ispred Tornja sa satom je jedan od najpoznatijih vidikovaca sa koga se vide tornjevi crkava i kupola sinagoge na bačkoj strani grada. Ljubitelji prizora koji donose snažna osećanja, posebno ona obojena romantičnim tonovima, odlaze u šetnju na Bastion carice Marije Terezije odakle pogledom pokrivaju fruškogorsko pobrđe i Dunav. Ponekad, u sate prvog sutona, pogled na Novi Sad i njegovu okolinu ima očaravajući efekat na posmatrača.

Značajan je i onaj deo posetilaca koji se odluči da sazna više o istorijatu Petrovaradinske tvrđave, o Petrovaradinu i Novom Sadu posredstvom stalnih postavki Muzeja Grada Novog Sada.

Centralna zgrada Muzeja Grada Novog Sada se nalazi u nekadašnjoj Mamulinoj kasarni. Muzejske postavke dokumentuju postanak i razvitak Tvrđave kao i viševekovni način života i rada stanovnika u nekada različitim urbanim prostorima koji su okruživali Tvrđavu. Posetioci mogu da u prizemlju obiđu izložbeni prostor koji govori o istorijatu Petrovaradinske tvrđave, zatim Veliki ratni bunar iz 18. veka, a na spratu izložbu o građanskom životu stanovnika Novog Sada od 18. do 20. veka. Jedan kilometar podzemnih vojnih galerija, od 16 km koliko je ukupno izgrađeno kao sistem odbrambenih hodnika ispod površine zemlje, pripremljen je za organizovane i najavljene posete. Uz pratnju vodiča moguće je obići lagume, galerije, hodnike i prostor za smeštaj vojske i tako razumeti arhitekturu fortifikacije iz 18. veka. Šetnja kroz Podzemne vojne galerije zahteva punu pažnju posetilaca, ali za uzvrat posetiocima ostaje stalna fasciniranost viđenim koja zove na povratak.

Preporuke: U sastavu Muzeja Grada Novog Sada su: Zbirka strane umetnosti (Novi Sad), Spomen-zbirka „Jovan Jovanović Zmaj” (Sremska Kamenica) i Zavičajna zbirka Sremski Karlovci (Sremski Karlovci). U centralnoj zgradi Muzeja Grada Novog Sada kao i u Zbirci strane umetnosti izloženi su luksuzni predmeti za svakodnevnu upotrebu, nameštaj i slike koje je bogati sloj stanovništva Novog Sada kupovao u Austriji, Ugarskoj, Italiji i Nemačkoj. Ne treba propustiti mogućnost da se pogleda zbirka

satova iz 18. i 19. veka u Zbirci strane umetnosti koja je legat dr Branka Ilića (Dunavska 29). Najvredniji među eksponatima je sat sa porcelanskom vazom iz 18. veka francuske radionice Sevra (Sevres), izvanredan primerak umetnosti iz vremena Luja XVI. Tu su i sat s Apolonom i Selenom, sat s pastircicom i sat na alabasternom postolju, svi iz 19. veka.

Duga kasarna je predmet pažnje posetilaca, najpre zbog zamašnih dimenzija, a zatim i zbog sadržaja koji su delom i turistički. Ekskluzivni Hotel Leopold I, koji prirodno nosi raskošni izgled enterijera gotovo u svakom detalju, ne samo da priziva sjaj i pompu Habzburgovaca koji su gradili Tvrđavu, već često čini da se gosti carski osećaju.

Tu gde prestaje hotel, počinje jedinstvena institucija kulture koja služi na čast Novom Sadu. Radi se o Ustanovi za izradu tapiserija „Atelje 61”, jednoj od retkih institucija u svetu koja čuva tradiciju tkanja. Posebnost je i to što se ovde rade tapiserije velikih formata prema nacrtima poznatih umetnika. Tokom više od pola veka trajanja tapiserije „Ateljea 61” su zadobile visoka priznanja na nacionalnom i internacionalnom planu i na taj način doprinele da se radionica nađe na mapi institucija kulture od velikog značaja. U sklopu Ustanove za izradu tapiserija „Atelje 61”, je i Galerija tapiserija „Boško Petrović”, nazvana po osnivaču institucije.

Vreme kada je nastajao „Atelje 61” bilo je ono u kome se Petrovaradinska tvrđava, kao vrhunski vojni objekat, transformisala u prostor mnogih alternativnih sadržaja zahvaljujući inicijativi umetnika koji su preuzeli delove nekadašnjih vojnih radionica, magacina, oficirskih stanova, pa i delove podzemnih komunikacija. Tako je nastala još jedna autentična institucija koju čini oko 200 umetnika: slikara, vajara, dizajnera, fotografa, kompozitora i arhitekata. Radi se o Udruženju umetnika Petrovaradinske tvrđave „Likovni krug”, najvećoj neformalnoj koloniji umetnika na svetu. Njihovo prisustvo je dalo poseban karakter savremenom izgledu nekadašnje vojne utvrde budući da je veliki broj ateljea u kojima konstantno postoje formalne i neformalne izložbe slika, fotografija i skulptura dao novu kreativnu platformu za različite valorizacije, uključujući i turističku. Pristupačnost ateljea u prizemlju Duge kasarne tradicionalno je u fokusu posetilaca.

Postoje i takvi prostori koje su umetnici koji ih koriste prilagodili turističkoj tražnji (ponudili sadržaj boravka), te tako omogućili novi pogled na istorijski i svakodnevni život Petrovaradinske tvrđave. Jedan od takvih je Streličarski klub NS 2002 gde se u čudesnom prostoru zemljanih šančeva, koje okružuju moćni bedemi nikad osvojene Petrovaradinske tvrđave, u letnjim mesecima odvijaju streličarske aktivnosti. Prostor, mnogima poznat i kao „Jelisavetin bastion”, prilagođen je savremenim posetiocima kojima se, pored terena za vežbe, nudi i onaj za uživanje i razonodu. U Ateljeu umetničkog fotografa Dragana Kurucića, u nekoliko koridora šire se i skupljaju nagomilane priče o vojnicima (koji su pod oružjem i sa konjima po mesec dana živeli u razuđenoj utrobi Tvrđave), o miniranim zamkama za napadače, o komunikacijskim putevima koji vode u utrobu zemlje kroz četiri paralelna nivoa... Dokle vam oko doseže, a pamćenje seže, sve je puno materijalizovane istorije i tradicije austrijskog, mađarskog i srpskog porekla.

Preporuke: Posetu Ustanovi za izradu tapiserije „Atelje 61” treba unapred najaviti. Tu se može videti proces tkanja i deo izrađenih tapiserija velikog formata.

Za posetu Streličarskom klubu NS 2002 i Ateljeu Kurucić potrebna je najava više dana unapred.

Deo ateljea umetnika članova Likovnog kruga je povremeno otvoren za posetioce. Ukoliko nema obaveštenja istaknutog na vratima morate tražiti dozvolu od umetnika, vlasnika ateljea

da uđete u njegov radni prostor. Često se dešava da to bude inspirativno iskustvo. Galerija ITD ima fiksno radno vreme i rado prima posetioce.

Posete Petrovaradinskoj tvrđavi su u redovnoj ponudi novosadskih turističkih agencija.

Za sve navedene preporuke potrebni kontakti dati su u dodatku ovog vodiča.

Još jedna građevina na Gornjoj tvrđavi je omiljeno odredište posetilaca. To je Oficirski paviljon sa terasom. Ova jednospratnica, izgrađena 1718. godine, bila je prostor za balove i ceremonijalne svečanosti među kojima su bile i one povodom dolaska austrijskih careva Josifa II, Franca I i Franje Josifa. Danas se u prizemlju objekta nalaze ekskluzivni restorani koji koriste i prostranu terasu sa koje se pruža jedan od najlepših pogleda na grad.

Preporuka: Na Petrovaradinskoj tvrđavi u susedstvu Oficirskog paviljona nalazi se Planetarijum, uz beogradski jedini u Srbiji. Novosadska astronomska opservatorija nedavno je obnovljena, a nalazi se u blizini Akademije. Planetarijum je otvoren za posete, a informacije o radnom vremenu možete dobiti od Astronomskog društva Novi Sad. Kontakti su u dodatku ovog vodiča.

Uporedo sa završetkom radova na moćnoj fortifikaciji izgrađeno je i barokno Podgrađe, gde se značajem ističe rimokatolička Crkva Sv. Jurja, monumentalni, barokni hram sa početka 18. veka. Mnogi istoričari umetnosti smatraju da kompleks nekadašnjeg isusovačkog hrama, danas župne Crkve Sv. Jurja sa samostanom, predstavlja najvredniji sakralni barokni objekat u Vojvodini. Raskošnost crkvenog enterijera fascinira. Među pet oltara dominira glavni, posvećen Sv. Jurju, iznad koga je monumentalna slika patrona. O značaju hrama govori podatak da su ga posetili car Franja Josif I i regent Aleksandar. U Crkvi Sv. Jurja se čuva i slika Snežne Gospe Tekijske, dar slavnog vojskovođe Evgenija Savojskog, pobednika u bitkama protiv Osmanlija kod Sente 1697, Petrovaradina 1716. i Beograda 1717. Ispod baroknog hrama se nalazi kriptu u kojoj su posmrtni ostaci plemstva, sveštenstva, značajnih ličnosti i visokih oficira sahranjenih ovde tokom 18. i u prvoj polovini 19. veka. Među njima je i Jozef de Stjuart, pripadnik škotske dinastije Stjuart. Crkva je povremeno otvorena za posete.

Kuće u Podgrađu Petrovaradinske tvrđave su, sudeći po spoljašnjosti, nalik kolačićima presvučenim raznobojnim fondanom. Da je tako svedoče grupe turista koje škljocajući foto-aparatima prelaze neveliku razdaljinu od Trga vladike Nikolaja do stepeništa koje vodi na Gornji grad Petrovaradinske tvrđave.

**O GRAĐEVINAMA NOVOG
SADA I O NJIHOVIM
GRADITELJIMA**

Arhitektura grada je platforma za komunikaciju čoveka, zajednice i prostora. Kako ćemo doživeti grad umnogome zavisi od slike ili predstave koju o njemu stvaramo, u suštini od njegove arhitekture. Istoriju, kulturni i privredni razvoj i mnogo toga o stanovništvu Novog Sada moguće je saznati posredstvom privatnih i javnih, profanih i sakralnih objekata, zatim ulica, trgova i ambijenata koje oni zajednički tvore.

Iskustvo rada u Turističkom informativnom centru pokazalo je da postoje grupe stranih turista koje istražuju graditeljsko nasleđe. Tekst koji sledi ima zato cilj da obavesti, podstakne i usmeri, kako organizatore putovanja, tako i posetioce Novog Sada ka novim sadržajima boravka, ka mogućim turističkim rutama koje će otkrivati priče o građevinama i graditeljima Novog Sada.

Informacije koje slede date su na osnovu sledećih radova: Mitrović, Vladimir i dr. „Graditelji Novog Sada - druga polovina XIX veka – prva polovina XX veka” www.graditeljins.wordpress.com/graditelji-info/ pristupljeno u junu 2020; Stančić, Donka (2017) Novi Sad od kuće do kuće 2. Novi Sad: Studio Bečkerek. Radi se o dragocenim riznicama podataka o Novom Sadu datim kroz priču o graditeljima i graditeljstvu što ih čini reprezentima najafirmativnijih prospekata o gradu i emotivnim suvenirima koje nosimo u beli svet.

OD ELIBERTACIJE DO BUNE

Prateći hronologiju izgradnje Novog Sada, počev od Elibertacije (1748.), možemo konstatovati da je prvobitna urbana matrica izgubljena. Vredni objekti baroka i klasicizma nestali su tokom jednog od najvećih stradanja grada u Buni 1849. kada je topovima sa Petrovaradinske tvrđave od 2812 u Novom Sadu ostalo 808 zgrada. Unutar građevinskog fonda koji je preostao i zadržao u celosti ili delom prvobitni izgled treba pomenuti nekoliko objekata. Najstarijim zdanjem na bačkoj strani savremenog grada, izgrađenim oko 1720. smatra se Kuća „Kod belog lava“. Nalazi se na uglu Zmaj Jovine i Dunavske ulice. Objekat nije sačuvan u izvornom obliku, jer je sprat obnovljen u barokno-klasicističkom maniru. Na drugoj strani Zmaj Jovine ulice, na mestu gde ona prelazi u Pašićevu, nalazi se Raletićeva kuća iz 1751. Zdanje reprezentuje barokni stil gradnje. Zgrada rimokatoličkog župnog ureda – Plebanija izgrađena je 1808. i nije stradala u Buni. Za razliku od napred navedenih kuća čiji su projektanti ostali nepoznati, znamo da je Plebaniju projektovao Georg Efinger. Ime projektanta i godina izgradnje i danas stoje iznad ulaznih vrata objekta koji još uvek služi kao kancelarija katoličke župe i župnikov stan. Istoričari umetnosti smatraju da je ova zgrada u Katoličkoj porti jedan od najvrednijih primera arhitekture iz prelaznog perioda baroka u klasicizam u Novom Sadu.

U centralnoj gradskoj zoni nižu se primeri privatnih i javnih objekata gde se na temeljima iz 18. veka zidalo u 19. veku. Pažnju posetilaca privlači zgrada u ulici Đure Jakšića koja se dvorišnim delom naslanja na portu Nikolajevske crkve. Zgrada poznata kao Visarionova bolnica izgrađena je 1741, zaslugom bačkog episkopa Visariona Pavlovića, kao bolnica i ubogi dom za potrebe novosadske srpske zajednice. Sprat je dozidan 1847. Zdanje nije stradalo u Buni, a istoričari umetnosti ocenjuju da je reprezent barokne gradnje. Danas je dom Akademije umetnosti u Novom Sadu.

Raritet: Kuća „Kod belog lava“ sa leve strane nekadašnjeg kolskog prolaza ima ostatke bunara na čerk, koji svedoči o važnoj činjenici svakodnevnog života u 18. i 19. veku – snabdevanju vodom. To je i podsećanje na vremena kada se voda iz Dunava slobodno koristila za piće, kuvanje i pranje.

DVA JEZGRA GRADA: URBANI PROSTORI OKO CRKVE IME MARIJINO I VLADIČANSKOG DVORA

Na prelazu iz 17. u 18. vek centar varoši je bio na kraju savremene Zmaj Jovine ulice tamo gde je već 1741. izgrađen stari Vladičanski dvor. Već tokom prve polovine 18. veka centar se pomerao duž današnje Zmaj Jovine ulice sve dok se nije zaustavio na postojećem Trgu slobode.

Karakterističnu prepoznatljivost savremenog centra grada – Trg slobode, presudno je odredio svojim najznačajnijim delima, Gradskom kućom i rimokatoličkom Crkvom Imena Marijinog, baumajster Đerđ Molnar. Gradska kuća je izgrađena 1894. u neorenesansnom, a Crkva Imena Marijinog 1895. u neogotskom stilu. Katoličku portu u zaleđu hrama određuje nekoliko važnih građevina. Pored Plebanije tu su Palata „Vatikan“, iz 1930. koju je u maniru istoricizma i postsecesije projektovao Daka Popović, kao i zgrada katoličke crkvene opštine iz 1939. projektanta Pavla Coceka, u kojoj je danas Kulturni centar Novog Sada.

Uz Crkvu Imena Marijinog, a delom u Katoličkoj porti je stambeno-poslovna Palata „Gvozdeni čovek“ koju deo stručne javnosti vidi kao graditeljski simbol Novog Sada sa početka 20. veka. Palata projektanta Karolja Kovača je građena u periodu 1908–1909. u stilu secesije, a ime joj određuje ratnički oklop iz minulih vremena smešten u niši ispod kupole zdanja.

Prostor Trga slobode, pored monumentalnih dela Đerđa Molnara, definiše još nekoliko zdanja. Nekadašnjoj Vojvođanskoj banci pripadaju dve palate, prva koja se naslanja na Njegoševu ulicu, izgrađena je po projektu Lipota Baumhorna 1907. za potrebe Štedionice novosadske katoličke zajednice u stilu secesije i druga, susedna, izgrađena 1893. kao Grand hotel „Majer“ nepoznatog projektanta u neobaroknom stilu. Nasuprot ovim zdanjima na Trgu slobode je zdanje Hotela „Vojvodina“ prvobitno izgrađeno kao Hotel „Jelisaveta“ 1854. u klasicističkom stilu. I u ovom slučaju je projektant ostao nepoznat.

Graditeljski opus Vladimira Nikolića, koga mnogi smatraju jednim od najvećih srpskih arhitekata na prelazu 19. u 20. vek, dalo je prepoznatljiv izgled završetku Zmaj Jovine ulice. Dokaz za ovu tvrdnju je Vladičanski dvor, sedište episkopa eparhije bačke Srpske pravoslavne crkve. Dvor je izgrađen 1901, a osobenost ove palate je izgled fasade na kojoj se prepliću elementi različitih stilova, što sa oker i crvenim koloritom fasadne oplata čini da ovo markantno zdanje bude jedno od najautentičnijih lica grada. Zgrada Srpske pravoslavne velike gimnazije, danas Gimnazije „Jovan Jovanović Zmaj,“ izgrađena 1900. po projektu Vladimira Nikolića, nalazi se tik uz Vladičanski dvor i uz

raskošno zdanje srpske pravoslavne Crkve Sv. Georgija (Saborne crkve). Poslednja obnova Saborne crkve završena je 1905. po projektu peštanskog arhitekta Mihajla Harminca, pa se može reći da je početkom 20. veka središte duhovnog i prosvetnog života novosadske srpske zajednice zasjalo skladnom lepotom kojoj i danas svedočimo. Ovde treba spomenuti i reprezentativna zdanja koja prostorno određuje Pašićeva ulica. To su Platoneum,

Preporuka: Ne propustite da na zgradi nekadašnjeg Grand hotela „Majer”, primetite tablu koja obaveštava da se u njoj 25. novembra 1918. odigrao važan istorijski događaj. Tada je Velika narodna skupština Srba, Bunjevaca i drugih Slovena Banata, Bačke i Baranje donela odluku o prisajedinjenju Kraljevini Srbiji. Svoj doprinos dale su i žene koje su po prvi put dobile aktivno i pasivno pravo glasa. Među delegate Velike narodne skupštine bilo je izabrano sedam žena.

U zaleđu sedišta Matice srpske nalazi se Almaški kraj,

danas sedište Ogranka Srpske akademije nauka i umetnosti u Novom Sadu i Matica srpska, najznačajnija institucija nauke i kulture kod Srba. Platoneum, zadužbina vladike Platona Atanackovića, izgrađen sredinom i obnovljen krajem 19. veka, redak je reprezent romantizma u Novom Sadu. Zgrada Matice srpske je izgrađena 1912. po projektu Momčila Tapavice u stilu istoricizma.

prostorno kulturno-istorijska celina od velikog značaja koju čine ulice ili delovi ulica: Aleksandra Tišme, Almaške, Baranjske, Đorđa Jovanovića, Zemljanih ćuprija, Zlatne grede, Lončarske, Matice srpske, Milana Vidakovića, Milana Rakića, Nikole Pašića, Petra Kočića, Pečke, Save Vukovića, Svetosavske, Skerlićeve, Sterijine, Tekelijine, Trga Marije Trandafil i Hadžića-Svetića. Ova vredna ambijentalna celina, mestimično narušenog izgleda, čuva iskustvo stanovanja u porodičnim kućama koje su okružene baštama.

O NEKIM GRADITELJIMA NOVOG SADA

Dominatnom utisku o gradu doprinosi arhitektura iz perioda velike obnove nastala tokom druge polovine 19. veka. Tada je započelo vreme graditelja Novog Sada. Njihova dela i danas definišu reprezentativno lice grada.

Čitava centralna zona Novog Sada je svojevrsni izložbeni prostor, kolaž arhitektonskih stilova i realizovanih ideja inostranih i domaćih arhitekata-graditelja koji privlače pažnju posetilaca. Niz ovde odabranih započinjemo delom peštanskog arhitekta Lipota Baumhorna, poznatog projektanta mnogih sinagoga širom Evrope. Njegov novosadski opus ga svrstava među najprestižnije predstavnike stila mađarske secesije kod nas. Najpoznatije Baumhornovo delo je Kompleks Sinagoge sa zgradama Jevrejske opštine i Jevrejske škole izgrađen 1909. Novosadska Sinagoga je jedna od najvećih u ovom delu Evrope. Pored već navedene zgrade nekadašnje Vojvođanske, a sada OTP banke, Baumhorn je projektovao markantnu Menratovu palatu iz 1908. i spratni stambeni objekat na Trgu Marije Trandafil, poznat kao Palata Tomin iz 1908.

Delo bečkog arhitekta Franca Vorude učinice da se unutar urbane matrice Novog Sada na prelazu 19. u 20. vek uvedu elementi novih stilova gradnje, karakterističnih za tadašnje evropske prilike. Zgrada Centralnog kreditnog zavoda, ključne finansijske institucije srpskog naroda, osnovane krajem 19. veka, izgrađena je 1895. u neobaroknom stilu po njegovom projektu. Ovo raskošno zdanje na uglu savremenih ulica Grčkoškolske i Miletićeve privlači pažnju posetilaca kako zbog utiska koji ostavlja na posmatrača, tako i zbog figure Merkura, rada vajara Đorđa Jovanovića, postavljene na kupolu zdanja. Isti arhitekta je autor projekta neobarokne palate Matilde Šoman iz 1903. u kojoj je danas Zbirka strane umetnosti Muzeja grada Novog Sada u Dunavskoj ulici.

David Daka Popović je u istoriji i kulturi Novog Sada zapisan kao graditelj, prvi ban Dunavske banovine u Kraljevini SHS, senator, javni i kulturni radnik. U njegova graditeljska postignuća, pored Palate „Vatikan“, spada deo kompleksa delimično naslonjen na Riblju pijacu, koji je pripadao Komandi I armijske oblasti Kraljevine Jugoslavije, izgrađen 1925. u stilu moderne, kao i trospratnica na savremenom Trifkovićevom trgu iz 1923. izgrađena u maniru pozne secesije.

Arhitektu Đorđa Tabakovića stručna javnost vidi kao najveće ime novosadske moderne. U njegov bogati opus spadaju projekti mnogih građevina, među kojima posebno mesto zauzima Tanurdžićeva palata završena 1936. u čijem okrilju je isti autor projektovao Hotel „Reks“, izgrađen 1941. Dom kralja Aleksandra I Ujedinitelja, danas poznat kao Sokolski dom i adresa Pozorišta mladih delo je istog autora iz 1936. Dom Novosadske trgovačke omladine iz 1932. na Bulevaru Mihajla Pupina i Dom „Kora hleba i dečje obdanište“ iz 1933. u ulici Sonje Marinković Tabakovići su projekti, kao

i niz drugih privatnih i poslovnih objekata među kojima treba pomenuti i Klajnovu palatu iz 1933. u ulici Kralja Aleksandra.

Dragiša Brašovan, za mnoge jedno od najvećih imena srpske arhitekture između dva svetska rata, ostavio je značajan trag unutar urbane matrice Novog Sada. Zgrada Radničke komore, izgrađena 1931. a dograđena 1940. u stilu art dekoa, kompleks Banovine izgrađen 1939. u istom maniru, kao i prepoznatljiva zgrada Glavne pošte, izgrađena 1962. godine, njegova su dela.

Preporuka: U ulaznom holu Menratove palate u Ulici kralja Aleksandra nalazi se izložbena postavka, koja pokazuje gradnju palate i njeno okruženje na početku 20. veka. Postavka sadrži nekoliko panoa – fotografija, kako u vezi sa istorijatom

Kompleks Banovine monumentalnošću i belinom mermerne fasade impresionira svakog posmatrača. Projektom su određene dve celine – Banska palata i Banski dvor. U prvom je bilo sedište administracije, a u drugom su držana zasedanja predstavnika vlasti Dunavske banovine Kraljevine Jugoslavije. Kompleks Banovine je danas sedište Vlade i Skupštine Autonorne Pokrajine Vojvodine.

samog zdanja, tako i u vezi sa sećanjem na izgled centra grada sa početka 20. veka. Kuriozitet su snimci Jermenske crkve, porušene 1963.

O GRAĐEVINAMA U KOJIMA SU SMEŠTENE POSTAVKE NOVOSADSKIH MUZEJA I GALERIJA

Pažnju posetilaca posebno privlače one građevine koje su danas adrese novosadskih muzeja i galerija. Kompleks u kome se nalaze Muzej Vojvodine, Muzej prisajedijenja 1918. i Arhiv Vojvodine izgrađen je 1900. kao Sudska palata sa zatvorom. Projektant je bio Đula Vagner, a projekat je izveo u maniru istoricizma. U istoj Dunavskoj ulici na broju 37. nalaze se savremene postavke Muzeja Vojvodine – „Vojvodina u 20. veku” i Muzeja savremene umetnosti Vojvodine. Obe institucije su u objektu koji je po projektu Iva Vitića namenski izgrađen 1970. za potrebe tadašnjeg Muzeja revolucije. Projekat je urađen u stilu koji istoričari umetnosti ocenjuju kao posleratnu modernu, primenjen je takođe kod projektovanja i gradnje Spomen-zbirke Pavla Beljanskog. Zgradu Zbirke, izgrađenu 1961. godine, projektovao je Ivo Kurtović. To je jedini objekat na Trgu galerija koji je namenski projektovan za galerijske potrebe. Druga dva galerijska objekta na Trgu galerija imaju različite istorije. Galerija likovne umetnosti poklon zbirka Rajka Mamuzića nalazi se u vili Đorđa Radulovića koja je po projektu Filipa Šmita izgrađena 1923. Objekat je primer formalnog eklekticizma, koji objedinjuje različite stilove, u ovom slučaju istoricizam sa secesijom. Galerija Matice srpske se nalazi u zgradi nekadašnje Produktne berze, izgrađene 1926. po projektu Lazara Dunđerskog. Adaptaciju za potrebe galerijskih standarda izveo je Ivan Zdravković pedesetih godina 20. veka.

Još jedan objekat namenski projektovan za potrebe institucije značajne za turističku ponudu grada zaslužuje našu pažnju. Radi se o zgradi Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode u Radničkoj ulici, izgrađenoj 1994. po projektu Natka Marinčića i Ljiljane Milin u stilu postmoderne. Projekat je iste godine nagrađen prestižnom Borbinom nagradom za arhitekturu.

Preporuke: Pažnju posetilaca zasigurno privlače skulpture na Trgu galerija. Ispred Spomen-zbirke Pavla Beljanskog, nalazi se skulptura Mihajla Tomića, koja predstavlja slikarku Nadeždu Petrović, najznačajniju predstavnicu srpskog impresionizma, koja je 1915. kao dobrovoljna bolničarka lečeći ranjenike i tifusare u Valjevskoj bolnici i sama izgubila bitku sa tom opasnom bolešću. Ispred Galerije Matice srpske nalaze se skulpture: „Slikar Milan Konjović”, rad vajara Jovana Soldatovića i „Ženski akt”, vajarke Radmile Graovac, a ispred Galerije likovne umetnosti poklon zbirke Rajka Mamuzića skulptura „Dvoje”, rad vajara Jovana Soldatovića.

Ne propustite da ispred Muzeja Vojvodine uočite kamene stele iz rimskog perioda i Arheobotaničku baštu u kojoj se uzgaja divlji grašak, jednozrna i dvozrna pšenica, divlja jagoda, divlji hmelj i druge biljke koje su korišćene u ishrani ljudi od praistorije do srednjeg veka.

ARHITEKTONSKO NASLEĐE NOVOG SADA NA SREMSKOJ STRANI GRADA I U FUTOGU

Gradskoj celini Novog Sada pripada i arhitektonsko nasleđe Petrovaradina, Sremske Kamenice i obližnjeg Futoga. Ovi urbani centri su u vremenima iza nas često imali veći značaj od naselja na bačkoj strani Dunava, gde je savremeni centar Novog Sada.

Veliki arhitektonski značaj ima urbana matrica Podgrađa Petrovaradinske tvrđave (Suburbium, Gradić) kao revir barokne arhitekture. Gotovo svaka građevina u Podgrađu nosi interesantnu priču, bilo da je u vezi sa važnim događajem, ili sa znamenitim ličnostima. Među naznačajnim objektima koji se nižu duž Beogradske i okolnih ulica su: Beogradska kapija, Stara ratna komanda, Glavni arsenal, Oficirski paviljon, rodna kuća bana Josipa Jelačića, Magistrat, zgrada Šajkaškog bataljona, Glavna maltarnica (mostarina), rimokatolička Crkva Sv. Juraja sa Dvorom sremske biskupije i dr. Delovi Okrugičeve i Preradovićeve ulice zaštićeni su kao prostorne kulturno-istorijske celine od velikog značaja. Radi se o nasleđu velike ambijentalne vrednosti.

U centralnoj zoni Sremske Kamenice nalazi se nekoliko objekata od interesa za turizam. Pored srpske pravoslavne Crkve Rođenja Presvete Bogorodice iz 1758. i rimokatoličke Crkve Našašće Sv. Križa iz 1811. godine, arhitektonsku vrednost ima dvorac Marcibanji-Karačonji, građen u više navrata krajem 18. i početkom 19. veka. Kulturnoj baštini pripada i Spomen-zbirka „Jovan Jovanović Zmaj”, smeštena u kući u kojoj je lekar i pesnik proveo poslednje godine života.

U starom delu Futoga nalazi se srpska pravoslavna Crkva Svetih Vračeva Kozme i Damjana. Izgrađena je 1776. u stilu baroka. Na početku novog dela Futoga izdiže se markantno zdanje rimokatoličke Crkve Presvetog Srca Isusovog, izgrađene na mestu starijeg hrama posvećenog Presvetom Trojstvu. Novu crkvu je, u pseudogotskom stilu, podigla grofovska porodica Kotek početkom 20. veka. Pored crkve se nalazi i župni dvor. U neposrednoj blizini rimokatoličkog hrama je barokni dvorac Hadik koji je 1777. izgradio austrijski feldmaršal i predsedavajući bečkog Dvorskog ratnog saveta grof Andreas Hadik. Početkom 19. veka prelazi u posed grofovske porodice Kotek. Danas se u ovom elegantnom zdanju nalazi Poljoprivredna škola.

Preporuka: Vašoj pažnji preporučujemo futoške znamenitosti, koliko zbog monumentalnosti crkava, toliko zbog legendi o čuvenim posetiocima koji su bili gosti Hadikovog dvorca. Postoje priče da su u njemu u vreme kada je bio u vlasništvu grofova Kotek u poseti, neposredno pre Sarajevskog atentata, boravili nadvojvoda Franc Ferdinand i njegova supruga Sofija Kotek i da je baš tu Johan Štraus Mlađi komponovao „Na lepom plavom Dunavu”.

Rimokatolička Crkva Srca Isusovog ima veličanstvene vitraže i moćne orgulje. U crkvi se, u staklenom sarkofagu, čuva relikvija Sv. Eugena, mučenika iz ranohrišćanskih vremena, čije je telo počivalo u rimskim katakombama, a papa Pio VI 1777. godine ju je darovao Crkvi Presvetog Trojstva. Za grupni obilazak rimokatoličke Crkve Srca Isusovog u Futogu potrebna

je najava, a informacije o adresi i kontakt telefonu možete naći na veb adresi Subotičke biskupije.

Ikonostas srpske pravoslavne Crkve Svetih Vračeva Kozme i Damjana je delo jednog od najznačajnijih srpskih slikara 18. i 19. veka, Arsenija Teodorovića. Zidne slike delo su Janka Halkozovića, koji se oslanjao na iskustva vizantijskog i italijanskog renesansnog slikarstva. Hram poseduje i vrednu zbirku ikona novosadskog slikara Pavla Simića, čiji se slikarski izraz dovodi u vezu sa nazarenskim slikarstvom. Srpske pravoslavne crkve su uglavnom otvorene. Za organizovane grupne posete treba se najaviti nastojatelju/starešini hrama, a kontakt ćete dobiti posredstvom veb adrese Eparhije bačke (Kancelarija episkopa bačkog).

KULTURNO JEZGRO: DUNAVSKA ULICA 35-37 - OD PRAISTORIJE DO SAVREMENE UMETNOSTI 20. I 21. VEKA

Na kraju Dunavske ulice zgusnuto stoji niz muzeja: Muzej Vojvodine, Muzej prisajedinjenja 1918. i Muzej savremene umetnosti Vojvodine. U njima se čuvaju dokazi kontinuiteta ljudskih tragova, mitova, istorije i kulture nastalih na tlu Vojvodine počev od praistorije do savremenog doba. Tu se prepoznajemo kao oni koji su izrasli na nasleđu kultura koje su se razvijale na prostoru Vojvodine, a pripadaju baštini Evrope.

MUZEJ VOJVODINE I MUZEJ PRISAJEDINJENJA 1918.

Nastanak Muzeja Vojvodine vezan je za jedan od ciljeva Matice srpske da se sačuvaju „starine i znamenitosti“ narodnog života. Na tom tragu je 1847. osnovana Srpska narodna zbirka ili Museum, zatim Muzej Matice srpske 1933. a 1947. Vojvođanski muzej iz koga su kasnije izdvojeni Muzej Grada Novog Sada, Muzej socijalističke revolucije Vojvodine (Istorijski muzej), Pozorišni muzej Vojvodine, Poljoprivredni muzej, Zavod za zaštitu prirode Vojvodine i institucije vezane za zaštitu spomeničkog nasleđa u Novom Sadu i Vojvodini. Konačno, 1992. integracijom Vojvođanskog i Istorijskog muzeja Vojvodine nastao je Muzej Vojvodine.

U depoima i stalnoj postavci Muzeja Vojvodine, koju čine tri tematske celine: arheologija, istorija i etnologija. Radi se o kulturnom blagu izuzetne vrednosti, nastalom na tlu Vojvodine od praistorije do savremenog doba. Stalnu postavku čine eksponati izabrani savremenim muzeološkim sredstvima na osnovu raritetnih, umetničkih i istorijskih vrednosti na način da prezentuje trajanje mnogih kultura nastajalih i nestajalih u slojevima praistorije i istorije.

Posetioци se rado zadržavaju u etnološkom delu Muzeja Vojvodine koji prezentuje multietnički život Vojvodine, kroz bogatstvo narodnih nošnji, što uz oglašlja mladih žena predstavlja njen najraskošniji deo. Tu su i predmeti za svakodnevnu upotrebu gde fasciniraju tkane stvari, među kojima se izdvajaju ćilimi. Postavka prezentuje i narodnu arhitekturu i deo svakodnevnog života koji se odnosi na opremu kuhinje, posuđe, način pripreme hleba, kao i zemljoradničku delatnost. U susednoj zgradi projektovanoj za postavke Muzeja revolucije Vojvodine danas se nalazi Odeljenje za noviju istoriju gde su izloženi muzejski eksponati iz istorije Vojvodine 20. veka.

U sastavu Muzeja Vojvodine su i u sledeći depandansi: Medicinska muzejska zbirka – Pasterov zavod (Novi Sad), Muzejski kompleks Kulpin (Kulpin) i Etno park „Brvnara“ (Bački Jarak).

Preporuke: Arheološka zbirka Muzeja Vojvodine predstavlja materijalne tragove kultura paleolita, mezolita, neolita, bakarnog, bronzanog i gvođenog doba. Poseban značaj imaju izloženi predmeti sa arheoloških nalazišta Starčevo (stariji neolit), Gomolava (višeslojno naselje praistorijskih i istorijskih kultura), Kalakača i Feudvar (pozno bronzano i rano gvozdено doba). Antički period je predstavljen predmetima koji prezentuju vreme rimskog osvajanja ovih prostora i svakodnevni život u provinciji Panonija, među kojima se ističu paradni pozlaćeni kasnorimski šlemovi, što uz činjenicu da je nekadašnji Sirmijum, danas Sremska Mitrovica, bio jedno od četiri centra Rimskog carstva, pokazuje lepotu i vrednost zbirke.

Ne propustite da posetite Muzejski kompleks Kulpin, dependans Muzeja Vojvodine. Samo na dvadesetak kilometara

od Novog Sada nalazi se Kulpin, naselje koje se pod istim imenom pominje u srpskim izvorima u prvoj polovini 15. veka i to kao posed Đurđa Brankovića. U 18. veku Stratimirovići su tu izgradili Mali i Veliki dvorac sa pomoćnim objektima, park koji ih okružuje zatim pravoslavni hram posvećen Vaznesenju Hristovom u kome su neki od njih i sahranjeni. Od osamdesetih godina 19. veka posed Stratimirovića u Kulpinu pripadao je porodici Dunderski koja je zaslužna za njegov sadašnji izgled. Veliki dvorac rekonstruisan je prema planovima Momčila Tapavice. Posetioци mogu obići izložbe poljoprivrednih mašina i oruđa, kao i istorije poljoprivrede koje se nalaze u pomoćnim objektima i izložbu stilskog nameštaja u Velikom dvorcu. Najava je obavezna, a kontakt ćete naći u dodatku ovog vodiča.

MUZEJ PRISAJEDINJENJA 1918.

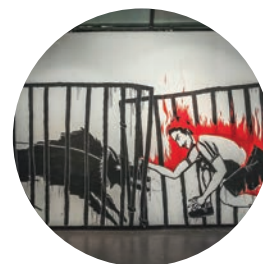
Dan prisajedinjenja Vojvodine Kraljevini Srbiji u Novom Sadu se obeležava 25. novembra. Na taj dan 1918. Velika narodna skupština Srba, Bunjevaca i ostalih Slovena u Banatu, Bačkoj i Baranji odlučila je o prisajedinjenju Kraljevini Srbiji. Predstavnici Srema istu odluku su doneli dan ranije. Povodom stogodišnjice događaja uređen je i za posete otvoren Muzej prisajedinjenja 1918. kao deo Muzeja Vojvodine. Posetiocima je ponuđeno da taj istorijski i politički događaj isprate kroz šest povezanih celina počev od Velike seobe Srba pa do oslobođenja u Prvom svetskom ratu i prisajedinjenja Kraljevini Srbiji.

MUZEJ SAVREMENE UMETNOSTI VOJVODINE

Muzej savremene umetnosti Vojvodine je živo mesto koje okuplja i podstiče umetnike i umetnice različitih poetika i formi izražavanja da zajednički interpretiraju i afirmišu savremene umetničke tokove i prakse. Istovremeno, kroz izlagačku praksu, ova institucija pokreće na dijalog i edukuje širu javnost o savremenoj umetnosti druge polovine 20. i početka 21. veka. Dela domaćih i inostranih umetnika i umetničkih grupa, bilo da se radi o slikama, grafici, objektima i instalacijama, skulpturama, filmu, videu, fotografiji, arhitekturi, urbanizmu, dizajnu, konceptualnoj umetnosti, intermedijским i digitalnim radovima, ovde se izučavaju, valorizuju i izlažu sudu javnosti. Načini prezentacije prate savremene mogućnosti predstavljanja umetničkih dela tako da pored izložbi uključuju akcije, govorne i muzičke programe, filmske projekcije, radionice i dr.

Značaj Muzeja savremene umetnosti Vojvodine za valorizaciju i afirmaciju savremenih umetničkih tokova na domaćem planu je životan i snažan. Otvorenost za saradnju sa sličnim institucijama na regionalnom i internacionalnom planu donosi nove modele rada kroz koje se ocenjuju dometi domaće umetničke produkcije i afirmišu ona dela i umetnici koji su iskoračili ka novom, autentičnom i eksperimentalnom izrazu.

TRG GALERIJA - OD IKONA DO SAVREMENE UMETNOSTI SOCIJALISTIČKE JUGOSLAVIJE

Zaklonjen od užurbanosti novosadskog bulevara, nazvanog u čast srpskog naučnika Mihajla Pupina, nalazi se neveliki trg upisan u sve turističke itinerere. Razlog su tri galerije sa eksponatima koji u mnogim segmentima prevazilaze nacionalni značaj. Najznačajnija, Galerija Matice srpske nastavlja tradiciju Muzeja osnovanog 1847. u okrilju Matice srpske. Zbirka slika, skulptura, tapiserija i crteža koju je 1957. godine Ugovorom o poklonu diplomata, Pavle Beljanski zaveštao srpskom narodu temelj je izložbenoj kolekciji Spomen-zbirke Pavla Beljanskog. Galerija likovne umetnosti Poklon zbirka Rajka Mamuzića nastala je iz privatne kolekcije jednog od najznačajnijih mecena naše kulture. Prostorna povezanost galerija proizvela je saradništvo na planu programskih, edukativnih i događajnih aktivnosti.

УЧЕБНИЦА МАТЕМАТИКЕ

GALERIJA MATICE SRPSKE

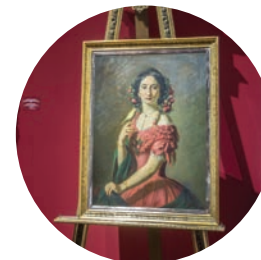
Za obilazak Galerije Matice srpske potrebno je izdvojiti vreme jer ćete se susresti sa eksponatima koji reprezentuju srpsku nacionalnu umetnost od 16. do 21. veka. I koji god segment ove vredne postavke da izaberete za prvi i svaki sledeći obilazak biće to susret sa izvanrednim dostignućima srpske umetnosti, autentičnim česticama evropske umetnosti odgovarajućeg doba.

Posetioци koji u Novom Sadu kratko borave i nemaju vremena za posetu fruškogorskim manastirima obilazak mogu započeti od najstarijih dela u kolekciji Galerije – ikona 16. i 17. veka. Među ikonama, koje spadaju u nasleđe postvizantijske tradicije, po lepoti se izdvaja ona na kojoj je predstava Blagovesti. Tu su i ikonostas u stilu visokog baroka Mitropolijsko-patrijaršijske kapele na horu Saborne crkve u Sremskim Karlovcima i kopije zidnih slika manastira Krušedol kao najreprezentativniji primeri nacionalne umetnosti novijeg doba.

Postavke Galerije možete obići krećući se putem kojim se kretalo srpsko slikarstvo ranog, visokog i kasnog baroka zatim neoklasicizma, bidermajera, romantizma, historicizma, realizma, simbolizma, modernizma... Dela Jakova Orfelina, Stefana Tenečkog, Teodora Kračuna, Arsenija Teodorovića, Konstantina Danila, Novaka Radonića, Katarine Ivanović, Stevana Todorovića, Đure Jakšića, Pavla Simića, Paje Jovanovića, Uroša Predića i drugih izneće pred vas predstave glorifikovanih događaja iz srpske istorije kao i uvid u javni i porodični život građanske klase koja je počev od 18. veka usvajala ideje prosvetiteljstva.

Bilo da izaberete deo postavke, ili da pređete čitav ponuđeni put kroz stalnu postavku, biće to putovanje u središte onog napora kojim je intelektualna i umetnička elita jednog malog naroda izborila sopstveno mesto unutar evropske umetnosti modernog doba.

Preporuka: U Galeriji Matice srpske može se naći pregršt izvanrednih preporuka o tome šta se mora videti. Za mnoge će biti važno da pogledaju slike Đure Jakšića koga prvo prepoznaju kao pesnika, ili one već tako slavne slike Paje Jovanovića iz udžbenika. Za druge će ključno biti da pogledaju portrete znamenitih ličnosti 18. i 19. veka o kojima uče ili su učili na časovima književnosti i istorije. Postoje i oni koji će istraživati domete srpskog slikarstva kroz stilove i epohe... Ipak, nemojte propustiti da pogledate slike Katarine Ivanović (1811-1882.), prve školovane srpske slikarke i prve žene članice Srpskog učenog društva.

SPOMEN-ZBIRKA PAVLA BELJANSKOG

Reprezentativna dela izložena u Spomen-zbirci Pavla Beljanskog pružaju izvrstan pogled na srpsku modernu umetnost 20. veka. Dela Nadežde Petrović i drugih modernista koji su stvarali početkom 20. veka, pa sve do onih Milana Konjovića i Ljubice Cuće Sokić, slikara kojih se još neposredno sećamo, biće pred vama u veličanstvenom nizu. Pored slika, skulptura, crteža i tapiserija koje je diplomata i kolekcionar Pavle Beljanski zaveštao srpskom narodu Spomen-zbirka poseduje još dva sastavna dela – Memorijal Pavla Beljanskog i Memorijal umetnika.

Među umetnicima čija se dela čuvaju i izlažu u Spomen-zbirci Pavla Beljanskog su: Nadežda Petrović, Stojan Aralica, Jovan Bijelić, Vlaho Bukovac, Marko Čelebonović, Nedeljko Gvozdenović, Kosta Hakman, Ignjat Job, Milan Konjović, Liza Križanić, Vidosava Kovačević, Petar Lubarda, Kosta Milićević, Peđa Milosavljević, Milo Milunović, Zora Petrović, Ljubica Cuća Sokić, Risto Stijović, Sava Šumanović, Sreten Stojanović i drugi.

Spomen-zbirka Pavla Beljanskog je među vodećim institucijama za proučavanje moderne srpske umetnosti, ali je istovremeno otvorena za tradicionalne i nove mogućnosti komunikacije sa publikom.

Preporuka: Slika „Velika Iza” Vlaho Bukovca od prvog pojavljivanja pred publikom na Svetskoj izložbi u Parizu 1882. privlači pažnju posetilaca. U Parizu je uspeh koji je Bukovac doživeo bio toliki da je preko noći postao tražen slikar, a njegovo delo „La Grande Iza” je masovno reprodukovano i prodavano u formi razglednice. Pavle Beljanski je sliku otkupio 1929. na aukciji u Parizu. Danas je centralni eksponat Memorijala Pavla Beljanskog.

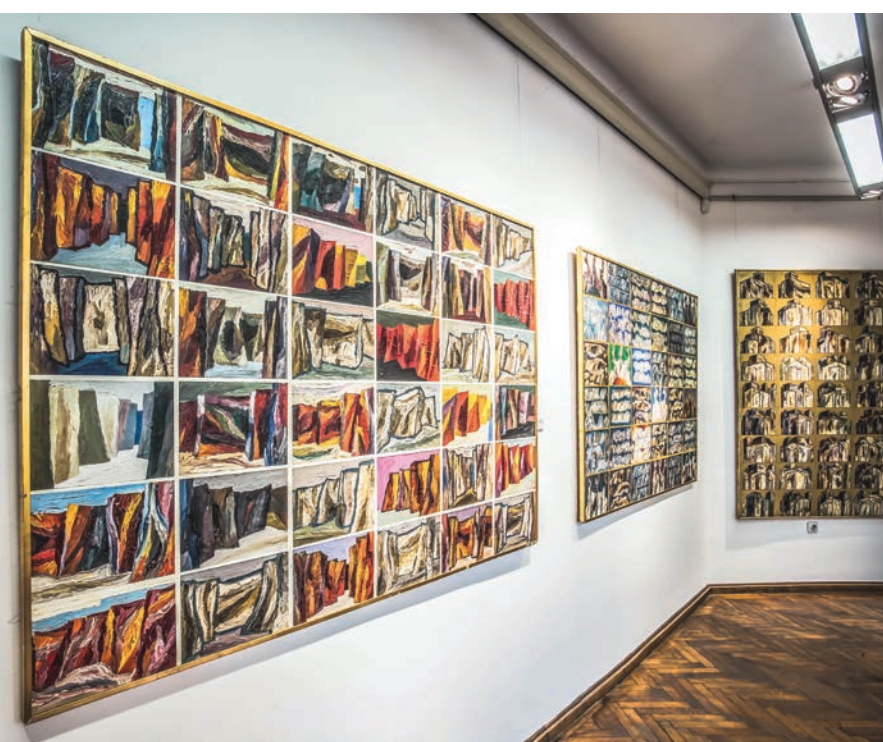
GALERIJA LIKOVNE UMETNOSTI POKLON-ZBIRKA RAJKA MAMUZIĆA

Osnovni fond Poklon-zbirke Rajka Mamuzića čine dela umetnika koji su kreirali i odredili likovnu scenu socijalističke Jugoslavije sredinom 20. veka. Među njima su: Miodrag Mića Popović, Jovan Soldatović, Petar Omčikus, Mladen Srbinović, Stojan Ćelić, Ksenija Divjak, Ljubica Cuca Sokić, Lazar Vujaklija, Matija Vuković, Milorad Bata Mihajlović, Mario Maskareli, Miloš Bajić, Kosara Bokšan, Edo Murtić, Danica Antić, Boško Petrović i drugi.

Čitava generacija umetnika koja je zenit stvaralaštva dosegla tokom pedesetih i šezdesetih godina 20. veka predstavljena je ovde na način da se sagleda ne samo jedno umetnički plodno razdoblje u burnoj istoriji Jugoslavije, već i da se kontekstualizuje predstava o socijalističkom društvu koje je uspelo da iznedri umetnički tako snažnu produkciju.

Smeštena na Trgu galerija zajedno sa Galerijom Matice srpske i Spomen-zbirkom Pavla Beljanskog čini jedinstvenu umetničku celinu, pružajući posetiocima uvid u sve epohe srpskog slikarstva. Doživljaj je upotpunjen događajima u toku letnjih večeri koje ove tri galerije organizuju svake godine.

Preporuka: Zadarsku grupu su osnovali slikari: Mića Popović, Kosara Bokšan, Ljubinka Jovanović, Petar Omčikus, Vera Božičković, Bata Mihajlović i Mileta Andrejević. Oni su u Zadru osnovali komunu u kojoj su, oslobođeni od pritisaka nametnutih estetika tragali za slobodnim umetničkim izrazom. Njihova imena će kasnije biti upisana u slikarsku baštinu Evrope, a na nama je da njihova dela, čiji se deo nalazi i u Poklon-zbirci Rajka Mamuzića, prepoznamo i čuvamo.

INSTITUCIJE KULTURE, KULTURNI CENTRI I STANICE

Pokret ka „zapadnjačkoj orijentaciji” srpskog naroda, zgusnutog na periferiji Habzburške monarhije, zasluga je Dositeja Obradovića. I kako je primetio Veljko Petrović, samo na toj osnovi je od 18. veka bio moguć opšti narodni preporod i priključenje prosvetenoj Evropi. I dok su drugi narodi na jugu Habzburške monarhije bili zagledani u Beč, Peštu i Požun, srpskom narodu je preostalo da na pohodu ka evropskoj prosvetćenosti ustanovi sopstveni kulturni, prosvetni i politički centar. Istorija je pokazala da je to postao Novi Sad – Srpska Atina.

U Novi Sad, sedište mnogih narodnih napora za opštu emancipaciju u 19. veku, biće preseljeno sedište Matice srpske, najznačajnije naučne, kulturne i prosvetne institucije kod Srba, u njemu će biti osnovano prvo pozorište u Srba i u njemu će se ostvariti težnja mnogih generacija žena za politička prava. Ostaće zabeleženo da su u Novom Sadu 1918. žene kao politički subjekti sa aktivnim i pasivnim pravom glasa dale doprinos odluci Velike narodne skupštine Srba, Bunjevaca i drugih Slovena Banata, Bačke i Baranje o prisajedinjenju ovih krajeva Kraljevini Srbiji.

1918
ПРИСАЈЕДИЊЕЊЕ
ВОЈВОДИНЕ
СРБИЈИ
ОД СНА
ДО
ЈАВЕ
2018

1918
ПРИСАЈЕДИЊЕЊЕ
ВОЈВОДИНЕ
СРБИЈИ
ОД СНА
ДО
ЈАВЕ
2018

МУЗЕЈ
ПРИСАЈЕДИЊЕЊЕ 1918.

MATICA SRPSKA

Novi Sad je milje u kojem traje i razvija se Matica srpska, najstarija naučna, kulturna, prosvetiteljska i književna ustanova čiji je učinak na planu napretka, često i opstanka srpskog naroda, neprocenljiv. Institucija je osnovana 1826. u Pešti, a u Novi Sad – Srpsku Atinu je preseljena 1864. U njenom krilu postoji i „Letopis Matice srpske”, najstariji književni časopis na svetu koji neprekidno izlazi počev od 1824. Upravo je namera da se održi jedini srpski časopis, kako se tada zvao „Serbska letopis” okupila Srbe trgovce iz Pešte i jednog književnika da ulože po 40 forinti i po ugledu na Mađarsko naučno društvo, osnovano 1825. godine, pokrenu proces koji će dovesti do osnivanja Matice srpske. Tokom decenija koje će uslediti ciljeve Matice srpske podržali su kako predstavnici vladarskih kuća Petrovića i Obrenovića, građanske i intelektualne elite tako i trgovci, zanatlije i predstavnici drugih staleža. Zahvaljujući tom jedinstvenom opštenarodnom naporu i bogatstvu fondova Matica srpska je bila najbogatija institucija te vrste u Ugarskoj, te je mogla da ispunjava postavljene ciljeve – da razvija književnost na srpskom jeziku i druge naučne discipline te da omogući stvaranje srpske intelektualne elite prema odgovarajućem evropskom kulturnom obrascu.

Danas je Matica srpska institucija u čujem se okrilju realizuju desetine naučnih, razvojnih i književnih projekata koji uz Biblioteku Matice srpske svedoče o vitalnosti naše krucijalne institucije kulture.

Preporuka: Matica srpska ima poseban program namenjen učenicima osnovnih i srednjih škola koji obuhvata posetu sedištu Matice srpske. Posete je potrebno najaviti dve nedelje ranije putem elektronske pošte: protokol@maticasrpska.org.rs ili na telefon: +381 (0)21 527 622

МАТИЦА СРПСКА
НОВИ САД
ЗВОД ЗА УЧБЕНИКЕ
ДОНАТОРА
БЕОГРАД

КЊИЖАРА
ЗВОД ЗА УЧБЕНИКЕ
ДОНАТОРА
БЕОГРАД

БЕОГРАД
11000

БЕОГРАД
11000

POZORIŠTA U NOVOM SADU

Novosadska sredina baštini iskustvo življenja uz (i za) najstarije profesionalno pozorište u Srba - Srpsko narodno pozorište, osnovano 1861. Od 1947. postoji Opera, a od 1950. i Balet Srpskog narodnog pozorišta. Novi Sad je grad pozorišta, a Srpsko narodno pozorište mesto rođenja i kontinuiteta Sterijinog pozorja, najznačajnije regionalne takmičarske smotre pozorišnih predstava rađenih po tekstovima domaćih autora, koje realizuju pozorišta iz zemlje i inostranstva i onih rađenih po tekstovima stranih pisaca koja izvode domaća pozorišta.

Pozorište mladih je osnovano 1932. kao prvo lutkarsko pozorište u Srbiji, da bi 1991. osnivanjem Dramske scene ostvarilo novu umetničku dimenziju. U holu zgrade, nekadašnjeg Sokolskog doma, koju deli sa Pozorištem mladih, nalazi se knjižara Mala velika knjiga koja poseduje fototipsko izdanje Miroslavljevog jevanđelja, najstarijeg i najznačajnijeg spomenika srpske kulture nastalog oko 1180. upisanog u Pamćenje sveta – UNESKO-vu listu svetske baštine.

Újvidéki Színház (Novosadsko pozorište) osnovano je 1974. sa ciljem da kroz dramsku umetnost neguje mađarsku reč i kulturu. Újvidéki Színház je danas produkcijski među najzbudljivijim pozorištima u Srbiji, čije su predstave mnogostruko nagrađivane kako u nacionalnim, tako i u regionalnim okvirima. Pozorište je pokretač Festivala jezičkih manjina sveta – Synergy. Najmlađe novosadsko pozorište je Novosadski novi teatar koji na repertoaru ima predstave za decu i dramske predstave.

Preporuka: Pozorišna produkcija je deo turističke ponude Novog Sada jer su za repertoare novosadskih pozorišta, naročito Srpskog narodnog pozorišta, tradicionalno zainteresovane organizovane grupe đaka i seniora. Opera i Balet Srpskog narodnog pozorišta su deo turističke ponude koju sve više prihvataju strani turisti. Na scenskom portalu Újvidéki Színház-a emituje se prevod na srpski jezik za predstave sa redovnog repertoara, te je program otvoren širokoj publici.

KULTURNI CENTRI I KULTURNE STANICE

Kulturni centar Novog Sada i Novosadski dečji kulturni centar predstavljaju programe koji afirmišu kulturnu baštinu, stvaralaštvo i umetničko obrazovanje za svestran pristup kulturi. Poslednjih godina se u odnosu na tradicionalnu kulturnu produkciju grupišu programi i dešavanja u okviru nove kulturne matrice - ka avangardi i alternativni, čiji je programski epicentar Studentski kulturni centar, a prostorni - Kineska četvrt, leti i Brod teatar. Nova kreativna energija sve jasnije je distribuirana van tradicionalnih gradskih prostora za kulturne sadržaje, te tako Kulturni centar Prostor, kulturne stanice Svilara, Mlin i Eđšeg afirmišu novokonstituisani identitet Novog Sada - Evropske prestonice kulture 2022.

Preporuka: Programe navedenih institucija, koji mogu da upotpune sadržaj boravka organizovanih grupa ili pojedinaca, možete saznati preko veb adresa Turističke organizacije Grada Novog Sada i navedenih institucija.

PROŽIMANJA

Interoperabilnost u odnosu na tradicionalnu kulturnu matricu reprezentuju Udruženje umetnika Petrovaradinske tvrđave „Likovni krug”, Savez udruženja likovnih umetnika Vojvodine i Omladinski centar CK13. „Likovni krug” je najveća neformalna kolonija umetnika na svetu, jer na prostoru Petrovaradinske tvrđave, već više od pedeset godina okuplja preko 200 umetnika, najviše slikara. Prezenciji savremenog umetničkog stvaralaštva namenjen je izložbeni prostor Galerije Saveza udruženja likovnih umetnika Vojvodine. Kroz izložbene i druge aktivnosti članovi Udruženja učestvuju u kreiranju kulturne ponude Novog Sada. Omladinski centar CK13 je sedište alternativnih i inovativnih programa koji korespondiraju sa publikom avangardnog senzibiliteta i različitih identiteta.

PRIRODNJAČKA ZBIRKA POKRAJINSKOG ZAVODA ZA ZAŠTITU PRIRODE

Ekspoziti Prirodnjačke zbirke izloženi u nekoliko studijskih kolekcija, svedoče o bogatstvu prirodne baštine Vojvodine. Tu se nalaze: geološko-paleontološka, mineraloška i petrološka zbirka, botanička, entomološka, ihtiološka, herpetološka, ornitološka i teriološka zbirka. Ekspozat koji privlači najveću pažnju posetilaca je lobanja sa kljovama runastog mamuta (*Mammuthus primigenius*). Radi se o jednoj od poslednjih vrsta mamuta poznatog i kao „vuneni” mamut koja je nestala pre 7000 godina, pretpostavlja se zbog globalnog zagrevanja.

Posetiocima zainteresovanim ili uključenim u programe posmatranja ptica preporučujem da pogledaju ornitološku zbirku koja se ovde ubraja među najvrednije. Među najdragocenije eksponate ornitološke zbirke spadaju: velika i mala droplja (*Otis tarda* / *Otis tetrax*), pelikan (*Pelecanus crispus*), tankokljuna carska šljuka (*Numenius tenuirostris*), plavokljuna patka (*Oxyura leucocephala*) i crni lešinar (*Aegypis monachus*).

Pokrajinski zavod za zaštitu prirode ima i arboretum u stilu vrtne umetnosti koga čini autohtono drveće sa Fruške gore, gde se mogu videti hrast kitnjak, lipa, bukva i grab.

Posete su moguće radnim danima. Više informacija možete dobiti na veb adresi Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode koju ćete naći u dodatku ovog vodič

Pre oko milion godina...
...od, koji traje i
...znatna klimatska
...pracenog širenjem
...postao je simbol ledenog doba.
...bogate travnatom vegetacijom.
...izumrli vratama kao što su
...pećinaki medved ...
...je iz gornjeg pleistocena pre
...amuta.

Od mnogih...
...lutale prostrane...
...vreme kada i pre...
...mladeg paleolitika...
...pristoriskih ljudi bio je
...za izgradnju koliba, igloa,
...ishranu.
Pre 25 000 godina populacija
...čime predstavlja i poslednji st.
...ledenodobnim uslovima života.

**KUPOLE I ZVONICI
NOVOSADSKIH HRAMOVA –
SAGLASNOST O ZAJEDNIŠTVU**

Gradeći privredni, kulturni i društveni život grada novosadske zajednice različitih konfesija gradile su i sopstvene hramove, markantne svedoke prosperiteta tokom vekova. O tome ne svedoči samo arhitektura, već i bogato ukrašena unutrašnjost novosadskih crkava i sinagoge, što uz njihovu pozicioniranost duž glavnih turističkih ruta neizostavno pobuđuje pažnju posetilaca.

U samom središtu grada, na bačkoj strani, nalaze se dve crkve posvećene Bogorodici - rimokatolička Crkva Ime Marijino i srpska pravoslavna Crkva Uspenja Presvete Bogorodice (Uspenska crkva). Biće da su generacije koje su osnovala i gradile Novi Sad bile saglasne u naumu da i molitvama Bogorodici u dvema centralno pozicioniranim crkvama zajednički prizovu njenu zaštitu.

Čitav centralni gradski prostor utvrđuju i objedinjuju hramovni prostori u kojima molitve za duhovni i svaki drugi prosperitet vekovima čuvaju ovaj grad i njegove stanovnike. Tu se nalaze: sinagoga, reformatska hrišćanska crkva, slovačka evangelička crkva a.v., grkokatolička Crkva Sv. Apostola Petra i Pavla i srpske pravoslavne crkve Sv. Georgija (Saborna), Sv. Tri jerarha (Almaška) i Prenosa moštiju Sv. Nikole (Nikolajevska). Duž turističkih ruta u Petrovaradinu nalaze se rimokatoličke crkve Sv. Jurja, Sv. Križa, Sv. Roka, Biskupsko svetište Gospe Tekijske i srpske pravoslavne crkve Sv. Apostola Petra i Pavla, Crkva Pokrova Presvete Bogorodice (ranije starokatolička Crkva Sv. Antuna Padovanskog) i Sv. Petke. U centru Sremske Kamenice su srpska pravoslavna Crkva Rođenja Presvete Bogorodice i rimokatolička Crkva Našašće Sv. Križa.

Novi Sad je na vrhu liste poželjnih destinacija za đачke ekskurzije u Republici Srbiji. Među razlozima je činjenica da je multikonfesionalnost materijalizovana u samom gradskom jezgri na način da se u oku posmatrača mogu istovremeno naći protestantski hramovi, sinagoga, rimokatoličke i pravoslavne crkve. Ne čudi zato činjenica da je Novi Sad među prvim gradovima u regionu koji je rezidentima i posetiocima ponudio „Mapu verskih zajednica u Novom Sadu” (Ekumenska humanitarna organizacija, 2003.) iz koje se čita istorija grada, njegov uspon i kapacitet za tolerantnost. Kupole i zvonici novosadskih hramova su deo portreta grada koji se dugo pamti, a za mnoge predstavlja razlog da se u njega ponovo dođe.

Preporuke: Jevrejska opština Novi Sad je, za sada jedina, koja je ustanovila pravila za obilazak i omogućila organizovane posete sinagogi. Više informacija možete dobiti na veb stranici Jevrejske opštine Novi Sad koju ćete naći u dodatku ovog vodiča.

Posete hrišćanskim hramovima su isključiva nadležnost verskih zajednica. Za organizovane grupe posete srpskim pravoslavnim crkvama na bačkoj strani treba se najaviti nastojatelju/starešini crkve koju želite da posetite, a kontakt ćete dobiti preko Kancelarije episkopa bačkog, a na sremskoj strani (Petrovaradin i Sremska Kamenica) na internet-adresi Eparhije sremske. Srpske pravoslavne crkve su obično otvorene, pa su pojedinačne posete moguće ukoliko ne remete molitvene i obredne aktivnosti u hramovima. Za organizovane grupe

posete rimokatoličkim crkvama na bačkoj strani treba pogledati informacije na veb adresi Subotičke biskupije, gde su kontakti za crkve koje želite posetiti, a na sremskoj strani isto treba potražiti na veb adresi Srijemske biskupije.

Poseta hramovima podrazumeva jasna pravila u vezi sa oblačenjem i ponašanjem o čemu je potrebno da se podrobno obavestite. Ona podrazumeva pripremu (šta videti, kakva je simbolika ikonostasa, zidnog slikarstva, oltara i sl. jer je ona povezana sa liturgijom i dr.), a najcelishodnije je obezbediti stručno tumačenje o kojem se možete dogovoriti posredstvom turističkih agencija. Ponudu programa možete naći na veb adresama novosadskih turističkih agencija.

NOVI SAD KROZ KORIDORE KNJIŽEVNOSTI

Turizam je jedan od promotera onog dela kulturne baštine Novog Sada koju su svojim delima i životom ispisali naši znameniti pisci i spisateljice, pesnici i pesnikinje. Generacije školaraca iz Srbije i okruženja hodočaste u Novi Sad recitujući besmrtnne stihove Jovana Jovanovića Zmaja. Novi Sad je Zmajev grad. U centru se nalazi Zmajev spomenik, u Sremskoj Kamenici kuća koja je danas Zmajev muzej, a u Futogu u porti pravoslavne crkve grob njegove kćerke Smiljke. Međunarodni centar književnosti za decu, Zmajeve dečje igre, traju već više od šest decenija u Zmajevom krilu. Isti hodočasnički tokovi bili su inspirisani delima Laze Kostića i Đure Jakšića, s tim što su morali da se zadovolje pogledom na rodnu kuću Laze Kostića i obližnju crkvu u Kovilju i slikama Đure Jakšića u Galeriji Matice srpske.

Tragovi koje je Laza Kostić životom svedočio Novosađanima su mnogostruki i duboki. Poslednjih godina u fokusu je činjenica da je zahvaljući prevodima Laze Kostića Šekspir, preko Novog Sada, ušao u književni i pozorišni život srpskog kulturnog prostora. U Novom Sadu u aprilu 1864. proslavljena je 300. godišnjica rođenja Vilijama Šekspira izvođenjem dela njegove istorijske drame „Richard III,” a godinu dana kasnije na pozornici Srpskog narodnog pozorišta izvedena je drama „Romeo i Julija”, obe u Kostićevom prevodu. Kao malo koji grad u Evropi toga doba Novi Sad je, zahvaljujući Lazi Kostiću, upisan u mapu onih koji su još pre vek i po razumeli delo velikog Šekspira.

Nisu svi rani turistički tokovi mogli da se omeđe prostorima koji su neposredno, ili simbolično, bili povezani sa znamenitim ličnostima naše književne baštine. Retki su oni koji se kreću koridorima književnosti 18. i 19. veka prateći tragove Zaharija Orfelina, Đure Daničića, Milovana Vidakovića, Jovana Hadžića (Miloša Svetića), Ilije Ognjanovića, Tihomira Ostojića, Ilije Okrugića, Jovana Hranilovića, Đorđa Rajkovića, Jovana Subotića, Koste Trifkovića i dr. Zbog te činjenice, ali i zbog znanja da je u Novom Sadu u drugoj polovini 19. veka bilo više pisaca i pesnika u odnosu na broj stanovnika nego u neko drugo vreme, početkom sedamdesetih godina 20. veka započeto je istraživanje pod imenom „Panorama pesnika Novosađana druge polovine 19. veka.” Tada izdvojeni pesnici Jovan Živojinović, Aca Popović Zub, Emil Čakra, Damjan Pavlović i drugi još čekaju da se njihov doprinos „atmosfera punog procvata” novosadskog književnog života upiše i u njegove prostore. Samo zahvaljujući književniku Savi Damjanovu pesnik litalica, prevodilac i činovnik, mačevalac i putnik koji je obišao Troju Đorđe Marković Koder, kao najmističnija pojava novosadske kulture u 19. veku, ponovo živi u koridorima književnosti Novog Sada.

Međutim, ima posetilaca Novog Sada koji i danas prate tragove koje je po Panonskom moru utisnuo Jakov Jaša Ignjatović. Poput Holanđanina Litalice njegova senka kao da i dalje traži sigurnu luku. Nabeđeni mađaron i izvikani izdajica, jedan od najpreciznijih i najinteligentnijih biografa srpskog građanstva u Ugarskoj, onaj koji će u srpskoj književnosti započeti epohu realizma, večnu kuću za zemne ostatke ima u

ЈОВАН
ЈОВАНОВИЋ
ЗМАЈ

Novom Sadu. Savremenici su njegovo delo poredili sa onim mađarskog književnika Jokai Mora o čijem je dolasku u Novi Sad 1861. u delegaciji Mađarske akademije na Tekelijinu proslavu svedočio Ignjatović u „Memoarima”. U novosadskom prostoru iza Almaške crkve je danas zapisana ulica posvećena Jaši Ignjatoviću, a u Pašičevoj se još uvek vidi tabla koja nosi ime Jokai Mora, zaostala iz nekog drugog, a opet novosadskog vremena. U blizini je i obeležje, postavljeno u pasažu hotela „Vojvodina,” koje podseća na novosadske izbegličke dane Lajoša Zilhija koga je i smrt ovde zatekla.

Novi Sad baštini nasleđe i u stihovima i prozi koje može da se oseti na poseban način samo u sredini u kojoj je nastalo. Tako stihovi Mike Antića lebde nad Petrovaradinskom tvrđavom, Novim Sadom, Vojvodinom i čitavom vasionom braneći ih lepotom i dobrotom od svakog zla tvrđe neko bilo koja utvrda. Uz njega pod vojvođanskim nebom podjednako stoji i Ferenc Feher.

U „Ženskim studijama i istraživanjima” devedesetih godina prošlog veka u Novom Sadu je započelo novo čitanje književnosti koju su pisale žene. Deo programa je bio i da se delo poveže sa životnim usudom i prostorima u kojima su književnice živele i radile. Tada je zahvaljujući ženama u politici šezdeset ženskih imena iz sveta književnosti, umetnosti, nauke, društvenog aktivizma ušlo u život Novog Sada, kroz nazive ulica, trgova i novo čitanje grada kroz Turističku mapu „Novi Sad iz ženskog ugla”. Od tada češće znamo da je prvi jugoslovenski roman na mađarskom jeziku „Beskrajni zid” napisala 1933. Eržebet Berček, ili o delu Aleksandre Serdjukove koje čini oko tri stotine pesama, četrdeset eseja i tri knjige od kojih je „Savremenost i hrišćanstvo” iz 1936. odmah zabranjena. Ovde treba dodati i novo znanje o Viktoriji Jugović-Risaković, književnici koja je uz Jovana Hranilovića bila glavna urednica lista za zabavu, pouku i gospodarstvo „Fruškogorac” (1906-1907.), te pesnikinjama Jaroslavi Jaroši i Jeleni Solonar. Takođe, Novi Sad stoji kao moćni kontekst u priči o Milici Stojadinović Srpkinji i Milici Mičić Dimovski, povezanim romanom „Poslednji zanos MSS”. Isto se može reći za Anicu Savić Rebac i Darinku Zličić koja je prikupila i objavila sabrana dela Anice Savić Rebac i Silviju Dražić za istraživanje objavljeno u knjizi „Stvarni i imaginarni svetovi Judite Šalgo”.

Tokom dvehiljaditih u Turistički informativni centar Grada Novog Sada počeli su da dolaze posetioci sa namerom da istraže prostore u kojima su nastali romani Aleksandra Tišme, ili da vide Bemovu ulicu iz knjige „Rani jadi” Danila Kiša. Noseći prevod na nemački jezik Tišminih romana kao svojevrzne turističke vodiče želeli su da dožive prostore u kojima je živeo i stvarao književnik Tišma, ali i čulno opaze kulise u kojima su delali likovi iz njegovih romana. Prostor Turističkog informativnog centra Grada Novog Sada je od tada pa do danas često bio laboratorija dešifrovanja ili čak kreiranja književnih koridora Novog Sada. Gotovo znanje o Novom Sadu, gradu književnih stvaralaca, ponudio je i „Jedinstveni književni turistički vodič kroz Novi Sad” (Grupa autora, Book Mark 2017).

Pored svežeg pristupa književnosti koju su pisale žene, novosadska sredina je prostor u kome su postali vidljivi napori onih autora kojima su podjednako važni muzika i stihovi. Zahvaljujući tom novom vrednovanju pesničkih formi, pesnici-kantautori Milan Mladenović, Vlada Divljan, te Pekinška patka dobili su obeležja u centru Novog Sada. Istom krugu pripadaju „Laboratorija zvuka” i novosadski muzičar i kompozitor, Mitar Subotić Suba koji je za ostvarenja „The Dreambird” i „In The Mooncage” 1988. dobio Uneskovu nagradu za promociju kulture, a Novi Sad mu se odužio postavljanjem spomen-ploče u Limanskom parku. Na sličnom tragu su Festival Poezika (Umetnost pevanog stiha), kao prostor za afirmaciju mladih umetnika kroz povezivanje različitih umetničkih formi.

Pojava novih formi interpretacije poezije ima snažni odjek u Novom Sadu kroz afirmaciju slem poezije. U više tradicionalnih i alternativnih prostora Novog Sada svake godine se dešava Međunarodni novosadski književni festival, na kome se dodeljuju Brankova nagrada za mlade pesnike i Nagrada za najboljeg slemera Srbije.

Među manifestacijama kojima je književnost u fokusu najznačajnija novosadska imena su Brankovo kolo, najuglednija kulturna manifestacija koja čuva uspomenu na Branka Radičevića, a dešava se Novom Sadu, Sremskim Karlovcima i na Stražilovu, Međunarodna regionalna konferencija „Book Talk”, gde Novosađani i njihovi gosti mogu da vide najuglednija imena regionalne književne i izdavačke scene i Književni susreti „Milici u pohode” u čast Milici Stojadinović Srpkinji.

Preporuke: U turističkoj ponudi Novog Sada postoje i obilasci koji neguju znanje o novosadskim pesnicima i glumcima. Njih možete potražiti putem internet-adresa turističkih agencija koje realizuju ove turističke ture i programe.

U Kalendaru manifestacija Turističke organizacije Grada Novog Sada dati su podaci o navedenim manifestacijama i događajima.

Spomen-zbirka „Jovan Jovanović Zmaj” u Sremskoj Kamenici jedini je adekvatan prostor posvećen nekom novosadskom književniku. Nalazi se u kući u kojoj je Zmaj proveo poslednje godine života, a tematski je uređen tako da postavka predstavlja sve etape njegovog života i rada. Najava je obavezna a kontakt ćete dobiti preko internet-adrese Muzeja Grada Novog Sada.

**SKULPTURE JOVANA
SOLDATOVIĆA (1920-2005.) SU
DEO KULTURNOG IDENTITETA
NOVOG SADA**

Novosađanke i Novosađani imaju tu privilegiju da svakodnevno i dosledno usvajaju lepotu koju pružaju slike gradskih obeležja kao što su Petrovaradinska tvrđava i arhitektura gradskog jezgra. Život u skladnom okruženju stvara istrajnu vezanost Novosađana i Novosađanki za sopstveni grad. U tom procesu skulpture u gradskom prostoru Jovana Soldatovića već decenijama doprinose profilisanju identiteta Novog Sada, ali i doživljaja grada koji nose njegovi stanovnici.

Kako Bela Duranci primećuje, skulptura je beleg koji spaja čoveka sa okruženjem. Među onima sa kojima svakodnevno živimo u otvorenim prostorima Novog Sada i koje žive u nama prepoznamo sledeća Soldatovićeve dela: Spomenik žrtvama racije „Porodica” na Keju žrtava racije, „Razigrani konji” na Novosadskom sajmu, „Đura Jakšić” u Dunavskom parku, „Borba jelena” na Petrovaradinskoj tvrđavi, „Slikar Milan Konjović” ispred Galerije Matice srpske, „Dvoje” ispred Galerije likovne umetnosti poklon zbirke Rajka Mamuzića, bista Save Tekelije ispred Matice srpske, grupa skulptura oko Instituta u Sremskoj Kamenici i skulptura „Branko Radičević” na obližnjem Stražilovu.

Svaka Soldatovićeve skulptura je znamenje i poruka, esencija u bronzi kojom je umetnik zabeležio čoveka i njegovu nepokolebljivu težnju ka slobodi i stemljenje ka nebu - simbolu potrage za lepotom i dobrotom. U „Beleženju čoveka” kako je nazvao jedan od ciklusa radova u bronzi, Soldatović je bio autentični glas u odbranu ljudskog dostojanstva.

Delo Jovana Soldatovića je grandiozno i svedoči o izuzetnosti autora koga s pravom svrstavaju među najznačajnije umetnike socijalističke Jugoslavije. To je razlog što je često bio reprezent njene vrhunske umetnosti. Njegova skulptura „Dvoje” postavljena je u parku ispred zgrade Ujedinjenih nacija u Njujorku, „Ljudska figura sa mrtvim detetom (Hirošima)” u Muzeju savremene umetnosti Hirošime a „Rode” u Muzeju skulptura na otvorenom u Midlehajmu. Mnogobrojne nagrade, odlikovanja i uvrštavanje među dvadeset najzaslužnijih Novosađana 20. veka samo su neposredni dokazi dragocenosti dela Jovana Soldatovića.

Preporuka: Skulpture Jovana Soldatovića se nalaze u Galeriji likovne umetnosti Poklon-zbirci Rajka Mamuzića. U Galeriji Matice srpske nalazi se serija Soldatovićevih serigrafija „Iskre” kao i pet skulptura uključujući i onu nazvanu „Dvoje” iz ciklusa „Beleženje čoveka”.

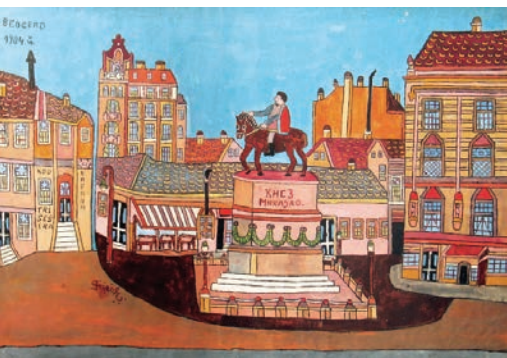
Zavičajni muzej u Čereviću, u Ulici Jovana Grčića Milenka 4, poseduje Legat Jovana Soldatovića, koga čini dvanaest radova koje je vajar poklonio svom rodnom mestu. Muzej čuva i legat slikara Milenka Šerbana i rukopisnu zaostavštinu pesnika Jovana Grčića Milenka.

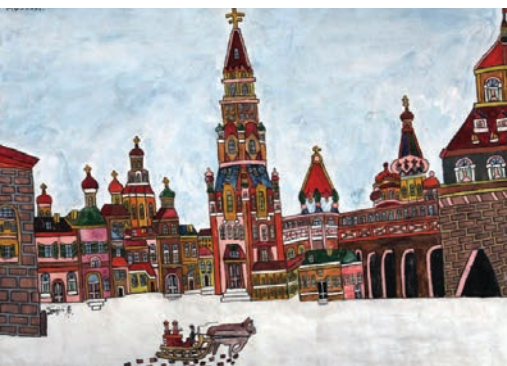

EMERIK FEJEŠ (1904-1969.) – RAZGLEDNICE KAO VRHUNSKA UMETNOST

Neobična sudbina samoukog slikara, jedinstvenog u našoj kulturi, ne može se svrstati ni u jedan od mogućih modela biografskih scenarija unutar evropskog kulturnog prostora. Dolaskom u Novi Sad, Feješ tada kao četrdesetogodišnjak, odlučuje da slika. Njegova odluka je bila gotovo arhetipska, lišena svakog uzora i oprobano stila. Emerik Feješ je odabrao da šibicama ili kukuruzovinom na papiru slika urbane motive – gradove u kojima najčešće nikada nije bio. Kao predlošci su mu služile crno-bele razglednice. Urbani pejzaži Novog Sada, Londona, Pariza, Venecije, Vormsa, Beograda, Moskve, Mon Sen Mišela, Mostara... predstavljeni su kroz prostor rastuće perspektive u koji su nepogrešivo tačno složeni nizovi kuća, trgova, crkava i ulica. Emerik Feješ je umro u Novom Sadu, a sahranjen je na Rimokatoličkom groblju u Futoškoj ulici. Najveći deo njegovih slika čuva se u Muzeju naivne i marginalne umetnosti u Jagodini.

EMERIK FEJEŠ
Beograd, oko 1967. tempera na papiru,
40 x 60 cm, MNMU

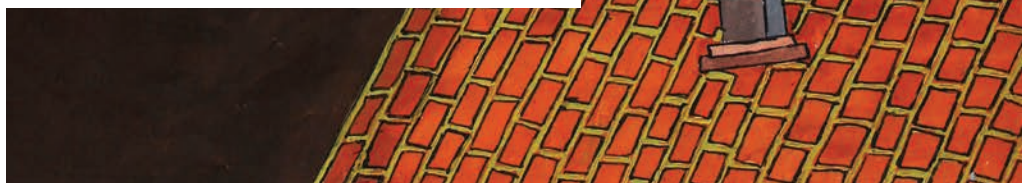
EMERIK FEJEŠ
Moskva, oko 1962. tempera na papiru,
41,5 x 59 cm, MNMU

EMERIK FEJEŠ
Venecija, oko 1966. tempera na papiru,
42 x 59,4 cm, MNMU

EMERIK FEJEŠ
Novi Sad – opština, oko 1967. tempera na papiru,
71,8 x 43 cm, MNMU

**NOVI SAD
IZ ŽENSKOG UGLA**

Emma uton Dorningham

Novi Sad je među prvim evropskim gradovima imao Turističku mapu Novi Sad iz ženskog ugla (Stojaković, Ženske studije i istraživanja, Novi Sad, 1999.), koja je istoriju grada predstavila kroz biografije jednog broja žena koje su ostavile trag u njegovoj kulturnoj, političkoj i privrednoj istoriji. Zahvaljujući Turističkoj organizaciji Grada Novog Sada štampan je i vodič „Ženska imena Novog Sada – Vodič za ljubitelje alternativnih tura” (Stojaković/Kresoja, Turistička organizacija Grada Novog Sada, 2014.) koji sadrži kratke biografije dvadeset osam znamenitih žena, informacije o kućama u kojima su živele, ulicama koje nose ženska imena i o grobovima odabranih znamenitih Novosađanki. Publikacija sadrži i mapu po kojoj se prema određenom redosledu može obići gradsko jezgro.

Da je istorija grada, predstavljena kroz biografije znamenitih žena, vredna koliko i ona zapisana u udžbenicima istorije svedoči biografija najveće dobrotvorke u Srba Marije Trandafil (1816-1883.) koja je srpskom narodu i Novom Sadu ostavila zaveštanja čija je vrednost 1913. bila 1.400.000 forinti. Danas je nemoguće da vam, dok prolazite užim centrom Novog Sada, pogled ne padne na neku kuću ili zgradu koje nisu deo njene biografije. U vlasništvu Marije Trandafil bile su kuće u Zmaj Jovinoj ulici 8, 16 i 17, Pašićevoj 11, Dunavskoj 16 i Miletićevoj 17, koje je kao zadužbine, pored zaveštanja u zemlji i novcu, ostavila sopstvenom narodu. Pored toga u markantnom objektu, koji je po njenoj želji izgrađen za potrebe „Zavedenija Marije Trandafil za srpsku pravoslavnu siročad,” danas je sedište Matice srpske i Biblioteke Matice srpske. Jermensku crkvu u Novom Sadu (koje na žalost više nema), ona je pozamašnom donacijom iz temelja obnovila i opremila, pošto je bila porušena u Buni 1849.

Preporuka: „Ženska imena Novog Sada – Vodič za ljubitelje alternativnih tura” možete preuzeti sa internet-adrese Turističke organizacije Grada Novog Sada i u odnosu na interesovanja koja imate i vreme koje želite da provedete u Novom Sadu sami kreirajte sopstveni plan istraživanja alternativne istorije grada. Internet-adresa Turističke organizacije Grada Novog Sada data je u dodatku ovog vodiča (izaberite opcije „Info” a zatim „Publikacije”).

Magyarok, Kossuth Lajos-utca
Kossuth Lajos-Gasse

NOVI SAD IZ JEVREJSKOG UGLA

Saradnja Jevrejske opštine Novi Sad i Turističke organizacije Grada Novog Sada doprinela je da se u javni prostor grada uvedu aktivnosti koje afirmišu jevrejsku baštinu, istoriju, tradiciju na način da je približe stranim posetiociima i rezidentima. Publikacija „Novi Sad – Pogled na jevrejsku kulturnu baštinu”, (Jevrejska opština Novi Sad 2012) otvaranje sinagoge uz stručno tumačenje i promotivne ture „Novi Sad iz jevrejskog ugla” deo su tog plana koji je danas sasvim prihvaćen.

Putovanje kroz prošlost novosadske jevrejske zajednice obično započinje u Jevrejskoj ulici koja je bila deo nekadašnjeg Jevrejskog kvarta formiranog sredinom 18. veka. Ulica je pratila rast i razvoj grada, pa i njegova stradanja od kojih je naročito razorno bilo bombardovanje topovima sa Petrovaradinske tvrđave 1849. za vreme Bune. Tokom 19. veka obnovljena Jevrejska ulica je bila puna velikih i manjih trgovina, zanatskih radnji, lekarskih ordinacija, manufaktura i porodičnih kuća uglednih novosadskih Jevreja. Danas je prometna gradska magistrala kojom dominira novosadska sinagoga.

Najveći broj posetilaca zainteresovanih za jevrejsku baštinu obiđe sinagogu, temelj duhovnog, društvenog i kulturnog života jevrejske zajednice Novog Sada. Novosadska sinagoga sa zgradama Jevrejske škole i Jevrejske opštine je prostorna kulturno-istorijska celina izgrađena 1909. prema zamislima peštanskog arhitekta Lipota Baumhorna. Čitav kompleks je izgrađen u stilu secesije. Posetioci mogu čuti stručno tumačenje o istoriji i kulturi jevrejske zajednice u Novom Sadu, kao i o gradnji sinagoge, pete u istoriji Novog Sada, o Holokaustu – genocidnom uništenju Jevreja tokom Drugog svetskog rata, ali i o aktivnostima članova Jevrejske opštine danas.

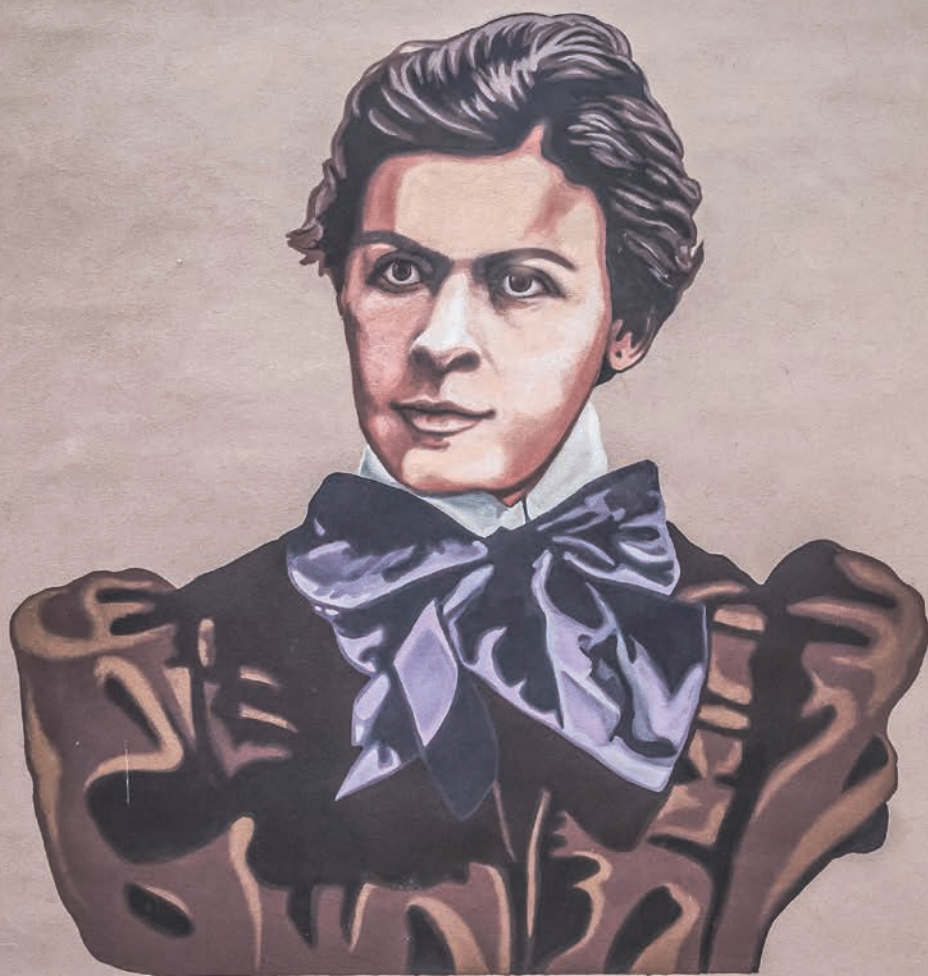
Među posetiocima sinagoge ima i onih koji obiđu Jevrejsko groblje u Ulici Doža Đerđa. Jevrejsko groblje je mesto posebnog pijeteta i sećanja na žrtve Holokausta. Na to podseća i Spomenik žrtvama Holokausta, mesto gde građani i građanke Novog Sada na Međunarodni dan sećanja na žrtve Holokausta odaju poštu ubijenim sugrađankama i sugrađanima.

Preporuke: Obilazak sinagoge, koji podrazumeva i osnovne podatke o tradiciji, kulturi i istoriji novosadskih Jevreja, morate prethodno najaviti Jevrejskoj opštini Novi Sad. Više informacija možete dobiti na internet-adresi Jevrejske opštine Novi Sad.

Novosadska baština obiluje materijalnim i nematerijalnim doprinosima kulturnom i društvenom razvoju grada koje su trajno priložili stanovnici jevrejske nacionalne pripadnosti. Od secesijskog opusa Lipota Baumhorna, preko institucija kao što su bile Kora hleba i Dečje obdanište, Jevrejski kulturni dom i Dom za stare i siročad, sve do zaveštanja znamenitih ličnosti među kojima su Aleksandar Tišma, Danilo Kiš, Jelena Kon, Pavle Pap, Pavle Šosberger i dr, priča o istoriji i kulturi novosadskih Jevreja širi se kroz čitav Novi Sad. Ovu priču, kroz turističke ture po Novom Sadu, na vaš zahtev mogu da organizuju novosadske turističke agencije i vodiči.

TRAGOM AJNŠTAJNOVIH

Милева Марић - Ајнштајн

Konstatacija da je jedan od najznačajnijih svetskih naučnika Albert Ajnštajn u dva navrata, kako se veruje, boravio u Novom Sadu bila je dovoljna da pokrene mnoge inostrane posetioce da krenu njegovim novosadskim tragom. Interesovanje je takođe bilo podstaknuto mnogobrojnim publikacijama koje su se bavile privatnim životom slavnog naučnika i to onim periodom kada je svakodnevni život i radost naučnih otkrića delio sa prvom suprugom, Novosađankom velikog dara za matematiku Milevom Marić.

Književne interpretacije i epistolarno dokumentovanje privatnosti bračnog života Ajnštajnovih kretale su se u mnogim pravcima, često u fokus stavljajući usude Mileve Marić Ajnštajn, sinova Hansa Alberta i Eduarda i netragom nestale kćerke Lizerl. Treba takođe dodati da su na mnoge posetioce uticali i oni radovi koji su tragali za Milevom Marić Ajnštajn kao naučnicom, teoretičarkom, ili za novim vrednovanjem njenog doprinosa nauci. U tom kontekstu samostalno kreirane turističke ture u vezi sa Ajnštajnovima u Novom Sadu (koje su i danas dominantne) imale su različita polazišta, očekivanja i ishode.

Ono što se u Novom Sadu može videti, a u vezi je sa porodicom Ajnštajn, jeste kuća u Kisačkoj 20, koju je 1907. saziđao Miloš Marić, otac Mileve Marić Ajnštajn. Posle njene smrti vlasništvo nad delom ove kuće preneto je na Hansa Alberta i Eduarda Ajnštajna.

Na stogodišnjicu rođenja Mileve Marić Ajnštajn na porodičnu kuću Marića postavljena je tabla koja je obavestavala da je bračni par Ajnštajn u poseti Marićevima boravio u kući 1905. i 1907. Sasvim je izvesno da prvi boravak Ajnštajnovih kod porodice Marić treba povezati sa salašem Marićevih u Kaću. Godine 2017. na istom mestu je postavljena nova informativna tabla na kojoj stoji:

„Ovu kuću podigao je 1907. godine
Miloš Marić (1846–1922.)
oficir Šajkaškog bataljona
U ovom domu deo svog života proveli su:
Mileva Marić Ajnštajn (1875–1948.)
srpska naučnica i prva supruga Alberta Ajnštajna
Miloš Marić Mlađi (1885–1944.)
profesor Medicinskog i Veterinarskog fakulteta u Saratovu

Još jedan događaj povezuje porodicu Ajnštajn i Novi Sad. Radi se o krštenju dece u obližnjoj Nikolajevskoj crkvi. U septembru 1913. Mileva Marić Ajnštajn je sa decom Hansom Albertom i Eduardom boravila u roditeljskoj kući u Novom Sadu kada je, kako pišu novosadski hroničari, na nagovor oca i brata, krstila decu po pravoslavnom obredu. Obred je obavio sveštenik Teodor Milić, a kumovao je dr Lazar Marković.

Albert Ajnštajn u Novom Sadu – za strance je ovo tako značajna vest da nadilazi privlačnost mnogih drugih gradskih atraktivnosti, do mere da sama šetnja delom grada u kojem je kuća Marićevih ima specifičnu draž. Bez obzira na to šta piše u gradskim hronikama i na informativnoj tabli, činjenica da je Albert Ajnštajn boravio na ovom mestu je dovoljna da se

inostrani posetilački tokovi u kontinuitetu slivaju ka Kisačkoj 20. Domaći turistički tokovi, naročito oni inspirisani istraživanjima Ženskih studija, u fokus stavljaju usud naučnice Mileve Marić udate Ajnštajn. I jedni i drugi počinju i završavaju se ispred kuće u Kisačkoj 20.

NOVI SAD GRAD MUZIKE

Kako je zapisao istoričar Živko Marković, Novi Sad je još u prvoj polovini 19. veka prednjačio u manifestacijama kulturnog života uključujući i muzički. Prvu muzičku školu (1838.) i Prvo novosadsko pevačko društvo (1860.) osnovao je pedagog, kompozitor i horovođa Aleksandar Morfidis Nisis. Na toj tradiciji počiva i savremeni muzički život grada čije uporište čine muzičke škole, Departman muzičke umetnosti Akademije umetnosti Novi Sad, Opera Srpskog narodnog pozorišta, Vojvođanski simfonijski orkestar i mnogi drugi. Ovde ću pomenuti Novosadski bras orkestar na osnovu uspešne saradnje koju smo, tada kao Turistički informativni centar Grada Novog Sada, ostvarili na promociji novosadske muzičke kulture.

Za muzički život grada tokom sva četiri godišnja doba, ali i za njegovu turističku ponudu, nezaobilaznu ulogu ima Muzička omladina Novog Sada, kroz koncertnu aktivnost i festivale umetničke muzike koje organizuje: Božićno-novogodišnji koncerti (decembar i januar), Novosadske muzičke svečanosti (april) i Novosadsko muzičko leto (jul i avgust). Posredovanjem Muzičke omladine Novog Sada u našem gradu su za domaću i inostranu publiku koncertirali najčuveniji domaći i svetski muzičari i ansambli. Blagodareći ovoj organizaciji Novi Sad jeste grad muzike, ne samo prema sadržajima muzičkih programa i izvođačima, već i prema prostornom rasporedu muzičkih dešavanja. Programi Muzičke omladine Novog Sada često omogućće da se Gradska kuća, muzeji, galerije, crkve, parkovi, vrtovi čak i najpoznatije gradsko kupalište pretvore u koncertne podijume. Za doprinos na planu kulture Muzička omladina Novog Sada je 2016. odlikovana Oktobarskom nagradom Grada Novog Sada.

Preporuke: Program Muzičke omladine Novog Sada možete pogledati na internet-adresi organizacije koju ćete naći u dodatku ovog vodiča. Programe Muzičke omladine Novog Sada, Opere Srpskog narodnog pozorišta, Vojvođanskog simfonijskog orkestra i drugih orkestara i pojedinaca u okviru programa umetničke muzike možete pogledati na internet-adresi Turističke organizacije Grada Novog Sada ako izaberete opciju „Događaji”.

**O NOVOSADSKIM
FESTIVALIMA KAO DELU
PONUDE KULTURNOG
TURIZMA**

Bez festivala i različitih događaja nema sadržajne turističke ponude i zato se mnogi gradovi atraktivnim festivalskim programima bore za publiku na regionalnom planu pa i šire. Najuspešniji su oni koji su uspeli da se razvijaju na način da ne uključuju grad u kome su rođeni samo kao turističku infrastrukturu i suprastrukturu već podjednako kao kontekst u kojem dobijaju autentičnost, ali i sposobnost da gradu daju novu, afirmativnu vrednost.

Novi Sad je grad u kojem je rođen i odrastao, a zatim i prerastao regionalne okvire planetarno poznati festival EXIT. U svom dve decenije dugom životu festival je sakupio pregršt nagrada, među kojima i „Najbolji evropski festival” na Evropskim festivalskim nagradama 2013. i 2017. „Najbolji evropski festival 2016.” na takmičenju u okviru „Najbolje evropske destinacije” i druge. Možemo reći da je festival EXIT prevazišao okvire grada i regije u kojoj je nastao, te da je programski i aktivistički plan saradnje i razumevanja među mladima raširio po regionu kroz Sea Dance festival u Budvi u Crnoj Gori, Sea Star festival u Umagu u Hrvatskoj, No Sleep festival u Beogradu, kao i Revolution festival u Temišvaru u Rumuniji.

EXIT je događaj koji je obeležio odrastanje nekoliko generacija Novosađana i Novosađanki. A za mnoge od nas savremeno novosadsko vreme turizma se meri do EXIT-a i od njega. Jul je vreme za EXIT festival kada EXIT živi i kada se organizuje, sluša kraj otvorenih prozora, gleda na mnogobrojnim binama, ali i na ulicama, u kafićima, hostelima gde obitava inostrani deo EXIT plemena.

Preporuka: EXIT festival se održava svake godine u julu na prostoru Petrovaradinske tvrđave. Informacije o programu, izvođačima, satnici, prostornom rasporedu programa, kupovini karata, smeštaju posetilaca i mnoge korisne informacije možete pronaći na internet-adresi EXIT festivala, datoj u dodatku ovog vodiča.

Sterijino pozorje, najznačajnija regionalna takmičarska smotra pozorišnih predstava, rađenih po tekstovima domaćih autora, koje realizuju pozorišta iz zemlje i inostranstva i onih rađenih po tekstovima stranih pisaca koja izvode domaća pozorišta, jedan je od najposećenijih novosadskih festivala. Manifestacija čuva uspomenu na srpskog književnika Jovana Steriju Popovića, osnivača srpske drame. Program ove pozorišne smotre, koji se tradicionalno realizuje u periodu april–maj, čine dve selekcije: selekcija nacionalne drame i pozorišta, gde takmičarske predstave konkurišu za Sterijinu nagradu i selekcija Krugova, gde je nagrada Počasni krug. U okviru Sterijinog pozorja dešava se i Pozorje mladih, poseban program koje okuplja studente visokih pozorišnih škola za scensku umetnost iz čitavog regiona. Pozorišna publika iz zemlje i okruženja koja dosledno puni pozorišne sale dokazuje značaj i vitalnost Sterijinog pozorja.

Internacionalni festival alternativnog i novog teatra (INFANT) jeste smotra modernog teatarskog izraza i interpretacije, te novih glumačkih scenskih ostvarenja, koja se dešava u periodu tokom juna i jula. Okuplja alternativne trupe, amaterska i studentska akademska pozorišta. Nagrade koje se dodeljuju najboljim učesnicima jesu: Nagrada za najoriginalnije istraživanje jednog od segmenata pozorišnog jezika, Nagrada za izuzetnu ekspresivnost na graničnom području između pozorišta i ostalih umetnosti, ili stvaralaštva u najširem smislu i Nagrada za najuspešniji eksperiment, odnosno predstavu u celini, i one najplastičnije definišu programsku orijentaciju festivala.

InterFest, najstariji međunarodni festival afirmacije vinske kulture u Srbiji, redovno privlači mnogobrojnu publiku iz zemlje i okruženja. Nastao kao deo platforme razvoja domaćeg vinarstva i vinogradarstva, ova manifestacija ima za cilj da okupi vinare, ljubitelje vina, turističku privredu i stručnjake za uzgajanje vinove loze i proizvodnju vina. To je danas jedan od ključnih događaja u kalendaru manifestacija Novog Sada koji se dešava svakog juna. Afirmacijom vinske kulture kroz trodnevne programe, od kojih je centralni na Trgu slobode, InterFest se nametnuo kao tradicionalno važan segment turističke ponude grada.

Međunarodni centar književnosti za decu Zmajevе dečje igre jesu najznačajniji, najstariji i najveći festival književnosti i ostalih vidova umetnosti za decu i mlade u jugoistočnoj Evropi. Posvećene su velikom pesniku Jovanu Jovanoviću Zmaju. Junski deo festivala obuhvata mnogobrojne programe umetničkog stvaralaštva dece, ali i onog za decu, te stručne projekte u vezi sa tim. U Zmajevom krilu okupljaju se umetnici, stvaraoci, stručna javnost, publika od 3 do 93 godine, institucije kulture, predstavnici zainteresovanih organizacija da bi zajednički u različitim prostorima u gradu stvarali jedinstvenu alhemiju koja kod mladih razvija plemenitost i kreativnost.

Ambijentalni Novi Tvrđava teatar pod tim imenom se organizuje od 2014. svake godine u julu, u Vili Stanković u Čortanovcima. Koncipiran je prema ideji rediteljke i književnice Vide Ognjenović da je pozorišna umetnost ta koja prikazuje stvarnost, ogoljujući je do same suštine. Festival je takmičarskog karaktera, a na njemu učestvuju predstave koje su u aktuelnoj pozorišnoj sezoni obeležile pozorišni život u zemlji i u okruženju. Festival podržavaju Srpsko narodno pozorište i Studentski kulturni centar.

Tamburica fest je svetska smotra tamburaške muzike na kojoj se u takmičarskom delu predstavljaju orkestri iz zemlje i sveta, a u revijalnom afirmisani muzičari koji već poznate melodije interpretiraju uz pratnju tamburaša. Tokom festivalskih dana Novi Sad postaje pozornica na otvorenom gde mnogobrojni ljubitelji tamburice, osim u omiljenoj muzici, uživaju i u pratećim dešavanjima – od smotre folklornih orkestara do tamburaške promenade.

Festival uličnih svirača je jedan od najtoplijih i najprihvaćenijih događaja u Novom Sadu. Krajem leta se na prostoru baroknog Podgrađa Petrovaradinske tvrđave udružuje mnogi kreativni entiteti i podare nam kulturni Festival uličnih svirača – Gradić fest. Barokna arhitektura kao pompezna kulisa ograđuje nekoliko pozornica na kojima se tokom tri dana festivala smenjuju vrhunski profesionalci i početnici – muzičari, plesači, performer, akrobate i pozorišne trupe. Ambijentalne predstave, video i filmske projekcije, instalacije, muzički nastupi, performansi, radionice, predavanja, deo su programskog sadržaja koji izvode umetnici iz čitavog sveta. Publika koja sa pažnjom prati i ljubavljivo greje ovaj festival deo je magije koja se tada stvara.

Novosadski džez festival organizuje Kulturni centar Novog Sada. Tokom trajanja festivala krajem novembra, u Srpskom narodnom pozorištu publika može da čuje džez izvođače iz Evrope, SAD-a i drugih delova sveta. Program festivala se sastoji iz nekoliko segmenata: Glavni program, Uvodni i Prateći program, House band, Berklee radionice i Džez maraton.

Program manifestacije Kaleidoskop kulture, Fondacije „Novi Sad – Evropska prestonica kulture” ima za cilj da stvori sinergiju različitih vrsta umetnosti i različitih aktera – od umetnika preko institucija kulture, nevladinih organizacija do posetilaca, te da krajnjim rezultatom nadiđe ustaljeno viđenje kulture na više planova uključujući i njen prostorni raspored.

KORZO

A symphony orchestra is performing on a stage under a large red tent. The conductor, wearing a dark suit, stands on the right side of the stage, facing the orchestra. The orchestra members are seated in rows, playing various instruments including violins, violas, cellos, and double basses. A large white banner with the word "KORZO" in bold black letters hangs from the ceiling. The stage is lit with red spotlights, and the overall atmosphere is vibrant and dramatic. The tent's structure is visible in the background, and the floor is covered with a dark carpet. In the foreground, there are some stage equipment like speakers and cables.

KULTURA SEĆANJA

U životu mnogih gradova postoje datumi za sećanje, ponekad kao opomena, a ponekad za ponos, ali uvek kao deo kolektivnog i ličnog identiteta. Sećanje prethodi tradiciji i zato je potrebno negovati ga, jer u njemu nalazimo utemeljenje za dodir sa budućnošću. Zarad budućnosti u javnom životu Novog Sada postoje dani za sećanje koji pripadaju iskustvu mnogih generacija njegovih stanovnika.

Jedan od dana za pamćenje koji stoji najdalje u istorijskom znanju je Dan Grada Novog Sada. To je sećanje na dan kada je carica Marija Terezija 1. februara 1748. potpisala povelju kojom je Petrovaradinski Šanac stekao povlastice slobodnog kraljevskog grada i novo ime, koje je dala sama carica – Neoplantae. Naziv je takođe dat na nemačkom i mađarskom jeziku Neusatz, Újvidék, a Srbi, tada velika većina njegovih stanovnika, preveli su to kao Novi Sad. Sam događaj je imao elemente kupoprodajnog ugovora, jer je dotadašnje vojno-komorsko naselje prevedeno u slobodni kraljevski grad za 80.000 rajnskih forinti. Ako se tome dodaju i troškovi u vezi sa poslovima koji su prethodili samom činu Elibertacije i odgovarajuće kamate, izlazi da je 1752. suma premašila 95.000 forinti. Privilegije su značile da je slobodan kraljevski grad imao status plemića (grb, zastava, teritorija, prihodi i porezi), a korist od toga se protezala i na sve punopravne građane. Na grbu, koji je određen Elibertacionom poveljom stoje tri srebrne kule na plavom štitu ispod kojih je Dunav, a iznad srednje, najviše, Nojeva golubica sa grančicom, što u heraldičkom tumačenju označava vreme mira i trajnosti.

Svakog 1. februara u Novom Sadu se svečano proslavlja Dan grada sa nizom manifestacija koje značajem nadilazi Svečana akademija, na kojoj se zaslužnim građanima i građankama dodeljuje prestižna Februarska nagrada.

Događaj poznat kao Prisajedinjenje 1918. označava krunisanje onih napora mnogih generacija Srba iz Habzburške monarhije za ujedinjenjem sa maticom Srbijom. Po okončanju Prvog svetskog rata upravu nad Banatom, Bačkom i Baranjom, koje je zaposela Vojska Kraljevine Srbije, preuzeo je Srpski narodni odbor sa sedištem u Novom Sadu. Velika narodna skupština Srba, Bunjevaca i ostalih Slovena sazvana je 25. novembra 1918. godine, a na njoj je odlučeno prisajedinjenje Kraljevini Srbiji. Pravo glasa na izborima za ovu Skupštinu imali su Srbi, Bunjevci i ostali Sloveni, muškarci i žene sa navršениh 20 godina. U istoriji će ostati zabeleženo da je sedam žena, izabranih tom prilikom, po prvi put aktivno i punopravno učestvovalo u događaju od velikog političkog i istorijskog značaja.

Svakog 25. novembra u Novom Sadu se tim povodom održavaju prigodne manifestacije, a da se radi o istorijskom događaju koji prevazilazi okvire grada, svedoči i Muzej prisajedinjenja 1918. koji izložbenom postavkom savremenicima približava sam događaj i kontekst u kome se zbio. Novembarska povelja koja se dodeljuje za izuzetna dostignuća u privrednom i društvenom životu grada deo je obeležavanja ovog istorijskog događaja.

Novosadska racija, ili Racija je tragičan događaj u istoriji Novog Sada čije se posledice i danas osećaju. Događaj se desio u periodu od 21. do 23. januara 1942. kada su mađarske okupacione vlasti organizovale i sprovele pokolj civilnog stanovništva Novog Sada. Prema podacima koje je istoričar Đorđe Srbulović objavio u „Kratkoj istoriji Novog Sada” ubijeno je 1246 osoba, uglavnom Jevreja i Srba. Retko da ima starijih žitelja Novog Sada, a da nisu izgubili nekog od rodbine i prijatelja ili da ga tragedija nije na drugi način obeležila – samim saznanjem ili ličnim svedočenjem. Tragedija je trauma na licu grada koja je našla odraz u književnom opusu naših najznačajnijih književnika. Ovde ću navesti samo deo: knjige Eriha Koša „Novosadski pokolj”, Aleksandra Tišme „Knjiga o Blamu” i sećanje Danila Kiša koje je pisac u dokumentarnom filmu rađenom o njegovom životu i književnom opusu naveo kao iskustvo koje je doživeo kao sedmogodišnji dečak.

Spomenik žrtvama Racije „Porodica” rad vajara Jovana Soldatovića u samom centru grada i danas govori ovom događaju. Oko figura koje simbolišu čitave porodice koje su stradale u pokolju, nalaze se table sa imenima žrtava, kao i one koje obaveštavaju o Novosadskoj raciji. Svake godine se na ovom mestu održava pomen žrtvama i šalje poruka mira.

U januaru je tradicionalna manifestacija „Ledena tišina – sećanje na žrtve Novosadske racije” kada se nizom programa odaje počast stradalim žiteljima Novog Sada i mladim naraštajima predaje znanje o događaju. Međunarodni dani sećanja na žrtve Holokausta obeležava se svake godine 27. januara kada se venci polažu na Spomenik žrtvama Holokausta na Jevrejskom groblju u Novom Sadu. To je prilika za sećanje na sve nevine žrtve i za poruku da se takvi zločini nikada nikome ne dogode.

Danoslobođenja Novog Sada u Drugom svetskom ratu svečano i ponosno se proslavlja svakog 23. oktobra. Tog dana 1944. u Novi Sad su ušle jedinice Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, a zatim i jedinice Crvene armije. Svake godine se u Novom Sadu 23. oktobra odaje počast oslobodiocima, znanim i neznanim borcima koji su izvojevali pobedu u borbi protiv fašizma i doneli pola veka mira i prosperiteta u socijalističkoj državi. Svakog 23. oktobra na Spomen-groblju boraca Narodnooslobodilačkog rata 1941–1945. predstavnici Novosadskog partizanskog odreda, delegacije predvođene najvišim predstavnicima Grada Novog Sada i udruženja građana polaganjem venaca simbolično izražavaju privrženost antifašističkoj tradiciji. Oktobarska nagrada koja se dodjeljuje povodom Dana oslobođenja najzaslužnijim pojedincima i grupi građana za pregalaštvo na planu privrednog i društvenog razvoja grada deo je obeležavanja ovog važnog datuma.

БОРБЕН
ЗЛАЧИБ-ЦИГА
НАРОДНИ ХЕРОС
1920-1942

SVETKOVINE

lesnina
XXXL

Postoji i običaj kod Srba koji se, kao svetinja i neprekinuta tradicija, sačuvao od vremena pokrštavanja. To je slava ili krsna slava. U Vojvodini se za porodice koje slave krsnu slavu kaže da su svečari. Ovo je porodična tradicija koja jeste vezana za trpezu i okupljanje porodice i prijatelja, ali su povod i značaj ovog običaja mnogo dublji. Radi se o porodičnom ritualu, kojim se slavi svetac zaštitnik. Zajednička trpeza ovde ima ritualni i kohezioni značaj. Porodična slava, fenomen čija tradicija kod Srba seže hiljadu godina u prošlost, nalazi se na Reprezentativnoj listi nematerijalnog kulturnog nasleđa Uneska.

Kao što se krsna slava vezuje za porodicu, tako se slava grada vezuje za gradski Saborni hram i svetitelja kome je posvećen. Slava Grada Novog Sada je Đurđić, a slavi se svakog 16. novembra kao uspomena na prenos moštiju Svetog Đorđa i obnavljanje hrama u kome se nalazilo njegovo telo. Tim povodom se obično u Gradskoj kući uz prisustvo predstavnika svih konfesija seče slavski kolač, blagosilja slavsko žito i svim stanovnicima grada poželi prosperitet u godinama koje dolaze.

Na južnoj periferiji Petrovaradina nalaze se Tekije, lokalitet na kome se danas nalazi Biskupsko Svetište Gospe Snežne. Savremeni hram je rimokatolička crkva iz 1881, podignuta na mestu na kome se u jednom istorijskom trenutku nalazila džamija na mestu prethodno izgrađenog katoličkog hrama. Smena bogomolja različitih religija na istom mestu posledica je burne istorije i borbi za ovaj komad zemlje između Austrijskog carstva i Otomanske imperije tokom 16, 17. i 18. veka. Izgradnja hrama posvećenog Gospi Snežnoj koji na vrhu kupole ispod krsta ima i polumesec povezana je sa pobedom hrišćanske vojske nad Osmanlijama u Petrovaradinskoj bici 1716. Bitka je vođena 5. avgusta – na dan posvećen Snežnoj Gospi. Zapovednik hrišćanske vojske Evgenije Savojski bio je uveren da je pobedi doprinela milost Bogorodice kojom je osnažena pobednička vojska, te je sliku Bogorodice sa Isusom u naručju nadalje nosio kroz ratna iskušenja. Predanje kaže da je na dan bitke pao sneg koji je prevagu doneo hrišćanima. Istorijske činjenice, predanje i teološka tradicija danas se očituju kroz priču o rimokatoličkoj Crkvi Snežne Gospe na Tekijama, i proslavama Velikih i Malih Tekija.

Velike Tekije dešavaju se svake godine 4. i 5. avgusta na spomendan Gospe Snežne kada se okupi veliki broj hodočasnika da bi misama i procesijama slavili Gospu Snežnu, odnosno Gospu Tekijsku. Male Tekije su svake godine 25. i 26. jula, na dan posvećen Sv. Joakimu i Ani, kada se vernici iz zemlje i inostranstva okupljaju u velikom broju. Tada se održavaju mise, procesije duž Križnog puta i klanjanje pred oltarskim sakramentom.

Novi Sad je već prepoznat u regionalnim okvirima kao komuna koja podjednako srdačnošću slavi dva Božića, dva Uskrsa i dve Nove godine. Radi se o poštovanju dva kalendara, gregorijanskog, koji je već sto godina u zvaničnoj upotrebi u Srbiji i odnosi se na sve građane, i onog julijanskog kojeg se drži Srpska pravoslavna crkva. Kako razlika između ovih kalendara nije velika, a većinsko pravoslavno stanovništvo ne napušta već ustaljene običaje, nije teško produžiti svetkovine i slavlja. Proslave dve Nove godine naročito su na glasu, te se unapred pažljivo pripremaju na način da se svi dobronamerni ljudi pozivaju na tradicionalno druženje.

Preporuka: Novi Sad se već pozicionirao u regionalnim okvirima kao omiljena destinacija za proslavu Nove godine. Programi različitih sadržaja i intenziteta u različitim delovima grada počinju već u decembru, a završavaju se krajem januara sledeće godine. Dvomesечно svetkovanje ima privatni i javni smisao i odgovarajući senzibilitet. Božić 25. decembra slave katolici i protestanti, a 7. januara pravoslavni stanovnici grada, ali za sve je to praznik porodica i crkava koje tada postaju

centralna mesta u gradu.

Javni karakter imaju proslave Nove godine – prva 31. decembra, a druga 13. januara i deo su turističke ponude Novog Sada, kada zbog atraktivnih programa i sadržaja boravka mnogi odluče da baš ovde započnu novo leto. Informacije o novogodišnjim događanjima možete naći na internet-adresi Turističke organizacije Grada Novog Sada.

KOLO, ČARDAŠ, VALCER, TKANJE I PUSTOVANJE

Kolo, srpska tradicionalna narodna igra, nalazi se na Uneskovoj Reprezentativnoj listi nematerijalnog kulturnog nasleđa čovečanstva. Ovaj kolektivni ples briše granice između mladih i starih, muškaraca i žena, pritom ne priznaje bilo kakvu društvenu izdvojenost ili povlašćenost. Svi su pozvani i slobodni da uđu u lanac koji obrazuju igrači i izađu kada im to odgovara. Kolo se danas igra u svim prilikama koje znače radost i slavlje.

Čardašu je retko ko odoleo. Igra se u muško-ženskom paru žustro, poletno, veselo tokom slavlja i narodnih praznika. Ovo je igra neodoljivog ritma i melodije koja danas oduševljava publiku širom sveta, jer čardašu, mađarskoj narodnoj igri, nisu odoleli mnogi svetski poznati kompozitori: Franc List, Johan Štraus Stariji, Petar Iljič Čajkovski, Johanes Brams i dr.

Valcer je igra za sva vremena i sve prostore na svetu. Novi Sad nije izuzetak. U mnogim novosadskim porodicama valcer je deo porodičnog vaspitanja i tradicionalni ples mladenaca na svadbenom slavlju.

Preporuke: Rezidenti mogu učiti da igraju kolo, čardaš i druge narodne plesove u brojnim kulturno-umetničkim društvima koja neguju tradicionalne igre, pesme i običaje naroda Vojvodine. Među najpoznatijim su: Akademsko kulturno umetničko društvo „Sonja Marinković”, KUD „Svetozar Marković”, Folklorno udruženje „Veliko kolo”, Folklorni ansambl „Vila”, SKUD „Železničar”, Centar narodne umetnosti i opšteg obrazovanja Mađara u Vojvodini, Slovačko kulturno-umetničko društvo „Pavel Jozef Šafarik”, Folklorna grupa „Maayan” koja neguje jevrejski folklor, folklorne grupe koje neguju ukrajinski i rusinski folklor i druga. Koncerti ovih društava se sporadično dešavaju, a posetioci Novog Sada mogu se raspitati za mogućnost da rezervišu karte u sklopu turističkog aranžmana kod izabranih turističkih agencija.

Posetioci Novog Sada kao sadržaje boravka mogu izabrati školu folkloru i učenje folklornih igara kao i učestvovanje u narodnim običajima, organizovanim za tu priliku. Za to su zadužene turističke agencije koje po zahtevu mogu organizovati folklorne programe u autentičnim ambijentima.

Autentične stvaralačke energije naroda Vojvodine, naročito Srba, Šokaca i Rumuna, takođe Slovaka i Mađara, pokazane su kroz bogatstvo i lepotu narodnih ženskih rukotvorina. Ovaj fenomen je, najpre preko rukotvorina Srpkinja, stekao planetarnu slavu i priznanje na svetskim izložbama krajem 19. i na samom početku 20. veka. U proizvode domaće radinosti koji su osvojili evropsko tržište krajem 19. veka, a koje je Novosađanka Savka Subotić iznela na „Zemaljsku izložbu u Budimpešti” 1885. spadao je kompletan ženski i dečji odevni program (haljine, šeširi, amreli, ženske marame i

rublje), zatim posteljina, nameštaj presvučen srpskom narodnom rukotvorinom, kao i ćilimi i zavese. Međunarodno tržište su tada osvojili srpski ćilimi.

Krajem 19. veka u Vojvodini, tada u sastavu Habzburške monarhije, pokrenut je masovni proces izrade ćilima, drugog tkanja (srpsko platno), veza i pletiva, kao državni projekat podizanja domaće industrije. Tada se osnivaju tkačke škole i radionice, porodične manufakture među kojima su bile i one koje su vodile žene.

Viševjekovna tradicija tkanja i pletenja živa je i danas. Ona se neguje u porodičnom krugu, ili kolektivima kao što je Atelje 61 (gde se rade tapiserije velikih formata po predlošcima koje su radili istaknuti umetnici), zadrugama i udruženjima žena za izradu domaće radinosti koje često imaju i škole tkanja. U tim kolektivima, moguće je naći predmete izrađene starom tehnikom pustovanja, kojom se od neupredene vune, sapuna i tople vode mogu praviti odeća, šeširi torbe i ukrasni predmeti.

Preporuka: Uz prethodnu najavu možete posetiti Ustanovu za izradu tapiserija „Atelje 61“, centar umetnosti tapiserije u čijem okrilju postoji Škola tkanja.

Narodna umetnost tkanja i veza naroda Vojvodine prezentovana je u Etnološkoj postavci Muzeja Vojvodine. Prikazan je proces tkanja od pređe do gotovog proizvoda, alatke koje su se koristile u tom procesu uključujući i razboj iz Stapara gde su pravljene izuzetno cenjene srpske ćilimi. Primeri narodne nošnje iz Vojvodine, prikazi uređenja kuća i običaja upotpunice predstavu o načinu života i narodnoj umetnosti nastaloj na tlu Vojvodine u 19. i 20. veku.

U centralnoj gradskoj zoni postoji niz prodavnica koje prodaju ručno rađenu (tkanu, pletenu i šivenu) odeću, torbe, šešire, šalove i dr. U Dunavskoj ulici se nalaze: Studio „Kreativa plus“ (odeća od srpskog platna), Hand made craft „Blue“ i Etno prodajna galerija „Naše nasleđe“. Na Trgu republike su Inkluzivno mesto – suvenirnica Škole za osnovno i srednje obrazovanje „Milan Petrović“ sa domom učenika. U Kosovskoj ulici je „NeoNit“ prodavnica rukotvorina Udruženja za negovanje unikatnih i starih zanata domaće radinosti. Dešava se da ove radnje menjaju mesto, ali sve su dobro obeležene, često na način da je deo rukotvorina izložen duž turističkih ruta.

STARI ZANATI I SAVREMENA TRAZNJA

U svedočanstva o počecima stvaranja savremenog Novog Sada spadaju i zapisi koji pokazuju da je u 18. veku među stanovnicima bilo zanatlija i to: kovača, bačvara, užara, tesara, zidara, ćurčija (majstori za odeću od krzna i kože), opančara, čizmara, papudžija, te da su prvi ceh osnovali ranari (vidari), krojači, kazandžije, stolari, bravari i pekari. Iz ovih zapisa je jasno da je veći deo zanatlijskih usluga bio u vezi sa izgradnjom Petrovaradinske tvrđave, ali i sve većim potrebama stanovništva na bačkoj strani Dunava.

Zanatlijski stalež se tokom mirnih perioda razvijao dajući doprinos opštem razvoju grada. Pojavljivali su se novi zanati kao što su: obućari, krojači i abadžije, berberi, sapundžije, kolačari, kolari, šeširdžije, kapamadžije (jorgandžije), kujundžije, staklari i dr. Manufakturni način proizvodnje uticao je na to da se krajem 19. veka organizuju proizvodne zadruge zanatlija da „tvrđe rade a skuplje prodaju” i tako odole izazovima koje je doneo napredak proizvodnih snaga. Tehnološki razvoj i masovna proizvodnja koji će uslediti u narednom veku učinili su da se mnogi zanati ugase, a preostale porodične zanatske radnje potisnu na marginu privredne aktivnosti.

Turizam je nadahnuo porodične proizvodnje sa dugom tradicijom, ali je i otvorio nove mogućnosti za prodaju zanatskih proizvoda i opstanak različitih porodičnih radionica. U gradskim suvenirnicama mogu se naći liciderska srca – kolači od brašna i meda ukrašeni ogledalcem. To su jestivi pokloni spravljeni prema receptima starih majstora kolačara, a ukrašeni na način da nose motive kićene Vojvodine. Proizvodi bombondžija kao što su svilene bombone, karamele, žele- bombone, krive i prave luše i lizalice raznih oblika danas su deo čestih svetkovina u gradu. Suvenire od keramike proizvode mnoge porodične manufakture u Vojvodini. Radi se o rukotvorini od gline, autentičnoj mrvici vojvođanskog tla oblikovanog na način da reprezentuje život i blagost stanovnika ravnice. Brojne porodične manufakture ili udruženja žena po porodičnim recepturama proizvode i u tegle pakuju med, džem, slatko i kompote nudeći ih kao slatko podsećanje na grad u kome su proizvedeni. Poslednjih godina posetiocima se nude upakovani kolači svedeni na meru suvenira kao što su kitnikez, kuglof, štrudle i dr. Zanatska i narodna tradicija koja se poslednjih decenija materijalizovala kroz proizvodnju suvenira često se može svrstati u primenjenu umetnost. To se može reći i za proizvode od slame koje osmišljavaju i izrađuju žene iz nekoliko sela na severu Bačke u okolini Subotice, sada već planetarno poznate Slammarke iz Tavankuta.

Preporuke: Postoje zanatske radnje duge tradicije koje su prebrodile mnoga iskušenja i održale se do danas. U samom gradskom jezgru, u Dunavskoj ulici, radi Atelje i knjigoveznica Ivković, porodična firma čiji počeci sežu u 1789. Danas ova ugledna kuća izrađuje luksuzne predmete od kože, bavi se restauracijom knjiga, izradom umetničkog poveza, proizvodnjom moderno oblikovane kožne galanterije. U pasažu Dunavske ulice je Radionica za oštrenje svih vrsta sečiva „Hošek anno 1895“. U Zmaj Jovinoj ulici je The Manual Co. (osn. 1985), radionica za izradu i prodaju predmeta od kože koja se ručno obrađuje tehnikama starih zanata. Lokali firme The Manual Co. uređeni su u stilu trgovina sa početka 20. veka i ujedno su male muzejske postavke – galerije Manual Forgotten Arts Museum.

Bogat izbor suvenira i poklona, koji će vas podsećati na

Novi Sad pronaći ćete u suvenirnicama koje su raspoređene duž turističkih ruta. O asortimanu suvenira i adresama suvenirnica možete se obavestiti preko internet-adrese Turističke organizacije Grada Novog Sada (izaberite opciju „Razgledanje“, zatim „Šoping“).

Proizvođače suvenira koji prodaju sopstvenu robu možete lično upoznati na manifestacijama svečarsko-gastronomskog tipa koje su česte u kalendaru gradskih događaja. Za njih je obično rezervisan centar grada. Izbor suvenira i proizvoda vojvođanske ravnice je najbogatiji na prednovogodišnjim manifestacijama. Kalendar manifestacija možete naći na internet-adresi Turističke organizacije Grada Novog Sada (izaberite opciju „Događaji“).

**U SUSEDSTVU - SREMSKI
KARLOVCI I FRUŠKOGORSKI
MANASTIRI**

ВІСНИК
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ
СВЯТОГО
КИРИЛА
УНІВЕРСИТЕТУ
У
ЛЬВІВІ
2017

ВІСНИК
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ
СВЯТОГО
КИРИЛА
УНІВЕРСИТЕТУ
У
ЛЬВІВІ
2017

ВІТЕШКОМ
КРАЄВУ
АЛЕКСАНДРУ І
УБЕДИНИТЕЛЮ

ВІСНИК
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ
СВЯТОГО
КИРИЛА
УНІВЕРСИТЕТУ
У
ЛЬВІВІ
2017

Sremski Karlovci su bili jedno od središta političkog, duhovnog i kulturnog života Srba u Habzburškoj monarhiji. O tome danas svedoči koncentracija zdanja unutar gradskog jezgra u kojima su započinjale rad ključne institucije srpske kulture i duhovnosti: Srpska pravoslavna Crkva Sv. Nikole sa Patrijaršijskim dvorom, palata Crkveno-narodnih fondova (danas Bogoslovija Sv. Arsenija), Bogoslovski seminar, Stefaneum, Karlovačka gimnazija (osnovana 1791. kao najstarija u Srba) i Magistrat. Među spomenicima kulture su i rimokatolička Crkva Sv. Trojstva sa Župnim dvorom, srpske pravoslavne crkve Sv. Petra i Pavla (Donja crkva) i Vavedenja Presvete Bogorodice (Gornja crkva, sada manastir) kao i Kapela Gospe od Mira.

Sremski Karlovci su često u turističkim itinererima početna tačka onih putovanja koja u fokusu imaju srpsku baštinu na tlu Vojvodine. Unutar tih putovanja nezaobilazna je poseta fruškogorskim manastirima. Korpus srpskih, pravoslavnih manastira spada u najvrednije spomeničko blago Fruške gore. Njega čine sledeći manastiri: Krušedol, Grgeteg, Staro i Novo Hopovo, Vrdnik, Jazak, Velika Remeta, Mala Remeta, Beočin, Rakovac, Đipša, Privina Glava, Kuveždin, Petkovića, Bešenovo i Šišatovac.

Prvi sačuvani pisani podatak o pravoslavnim manastirima na Fruškoj gori je iz 1455., a nalazi se u pismu srpskog despota Đurđa Brankovića papi Kalistu III u kojem se pozvao na pravo dobijeno od prethodnog pape Nikole V da „In regno Hungariae” podigne pravoslavne manastire, što je i ostvareno u vekovima koji će uslediti. Narodno predanje gradnju fruškogorskih manastira smešta nekoliko vekova pre nego što to pokazuje ovaj istorijski dokument. Izvesno je da se gradnja mnogih manastira može dovesti u vezu sa ktitorstvom sremskih Brankovića, srpske vlastelinske i vladarske porodice iz 15. i početka 16. veka.

Fruškogorski manastiri su tokom vekova stradali u više navrata najpre tokom osmanske vladavine Sremom (1526-1699.), zatim posle Petrovaradinske bitke 1716. Period velike obnove manastira, koji se delom očuvao i do danas, započeo je u trećoj deceniji 18. veka. Deo tog duha obnove upisan je u ikonostase, ikone, živopis, koji su radili tada najpoznatiji srpski grafičari i slikari: Hristofor Žefarović, Zaharije Orfelin, Stefan Tenecki, Teodor Dimitrijević Kračun, Dimitrije Bačević, Janko Halkozović... Posle ustaškog razaranja i pljačke fruškogorskih manastira koja se desila tokom Drugog svetskog rata nepovratno su uništene mnoge arhitektonske vrednosti, mobilijar, ikonostasi, ikone, knjige i vredan inventar.

Sa aspekta turističke ponude fruškogorsko područje pored kulturnog turizma: posete manastirima, manifestacijama, etno kućama, muzejima, gastro i vinskih tura, ima i ponudu za turizam posebnih interesovanja: pešačenja, ribolov, posmatranje retkih biljnih vrsta, ciklo-turizam, rekreativne i izletničke programe, škole u prirodi.

Preporuka: U Turističkoj organizaciji Sremskih Karlovaca možete dobiti informacije u vezi sa obilaskom znamenitosti i posetom muzejima i galerijama (Riznica u Patrijaršijskom dvoru, Zavičajna zbirka u Sremskim Karlovcima, Kapela Gospe od Mira, Muzej pčelarstva i dr.), vinskim podrumima i Stražilovu.

Mapu Fruške gore sa prostornim rasporedom manastira i svih drugih prirodnih i antropogenih vrednosti možete preuzeti

sa internet stranice Turističke organizacije Grada Novog Sada (izaberite opciju „Info” zatim „Publikacije”).

Obilazak Sremskih Karlovaca, fruškogorskih manastira i drugih vrednosti Fruške gore je u redovnoj ponudi turističkih agencija, pa je preporuka da pre nego što se odlučite za sopstveni program pogledate agencijske ponude.

**AL' SE KOD NAS DOBRO
JEDE - PRIVATNO I JAVNO U
KULTURI ISHRANE**

Vojvođanska zemlja je oduvek rađala bogate plodove, a narodi koji je naseljavaju doprneli su da se rašire i sasvim prihvate jedinstveni načini na koji se biraju i uzgajaju namirnice, pripremaju jela tako karakteristična za Vojvodinu. I nije samo kuhinja, heterogena po poreklu, deo osobene vojvođanske kulture ishrane, već su to i odnos prema hrani, tradicija i običaji koji se u vezi sa tim gaje.

Najupečatljiviji deo vojvođanskog kulturnog nasleđa povezanog sa ishranom je uživanje u bogatoj trpezi i nesebična potreba da se radost podeli sa rođacima i prijateljima svih vera i nacija, posebno za vreme praznika. Praznične gozbe naroda Vojvodine uvek su bogate i vesele. Njihovu izdašnost i obilje nije porazila ni planetarna opsesivnost kultom tela bez viška kilograma.

Jedan od mogućih jelovnika u vezi sa praznovanjem ovekovečio je autentični pesnik Vojvodine, kantautor Đorđe Balašević u pesmi „Al se nekad dobro jelo“. Tu su se našla jela od mesa kao što su „paprikaš, krmenadle, sarme, mesto leba – mesa bela, fine šnicle, karabatak svakom, na podvarku ćurka, a gde je ćurka tu je prase, čvarci friški, šunka, ren... i pihtije, zatim još sos-paradajz, krompir baren i vrućeg leba kriške i neizostavno vino portogizer, princes-krofne, torte raznih sorti i rezanci s makom...“. Ali, to nije sve što se može naći na vojvođanskom jelovniku. Nedeljni ručak se retko može zamisliti bez trijade supa, sos, meso, zatim tu je nasuvo sa krompirom i druga jela od testa, pa štrudla s makom, orasima ili pekmezom, salčići, gurabije, tek da se ljudi zaslade dok se zimi prave kobasice, hurke, švargle, slanina i druge đakonije uz koje se lakše prebrodi vojvođanska mećava. Uz to idu odlične domaće voćne rakije, fruškogorska vina i pivo za sve prigode.

Prilike za okupljanje uz bogatu trpezu, pa još kada postoji povod za radost i slavlje, ne dešavaju se samo u privatnim, već i u javnom prostoru. Jedna od onih unutar šireg gradskog jezgra je „Kulturna Salajka i Salajčki doručak“, manifestacija koja je nastala na tradiciji nekadašnjeg dela grada sa mestimično očuvanom socijalnom organizacijom prostora karakterističnom za paorska naselja. Sadrži mnoštvo muzičkih, folklornih, gastronomskih i programa koji se bave istorijom i tradicijom stanovnika Salajke. Novi programi kao što su „Čalabrc fest“ na Podbari koju organizuje Kulturna stanica Svilara kao i „Novosadska štrudlijada“, „Food planet“, „Ukusi Vojvodine“, „Međunarodni bean festival“ i drugi, deo su turističke ponude.

Najveći broj manifestacija ove vrste je po obodnim delovima grada. Sve su povezane sa proslavom dobre berbe, promocijom lokalnih proizvoda i pripremama hrane za zimu. U okolini Novog Sada se tradicionalno dešavaju sledeće manifestacije: „Futoška kupusijada“ (Futog), „Koviljska rakijada“ (Kovilj), „Čvarak fest“ (Kač), „Kobasicijada“ (Turija) i „Pihtijada“ (Rumenka). Najznačajnija je „Futoška kupusijada“ nastala u cilju

promocije i valorizacije autohtone i zaštićene sorte kupusa koja se uzgaja u Futogu. Tokom manifestacije se promovišu privredni i turistički potencijali Futoga, a posetioce tradicionalno privlači takmičenje u kuvanju jela od kupusa i kulturno-zabavni program. Po sličnom modelu se dešavaju i „Čvarak fest”, „Kobasicijada” i „Pihtijada”.

„Koviljska rakijada” ili „Parastos dudů” nosi interesantnu priču. Vojvođanski putevi su dva veka unazad bili oivičeni dudovima, plemenitim drvetom bez kojeg se nije mogao zamisliti uzgoj svilenih buba i rad mnogih ovdašnjih svilara. Istovremeno, slatki plod duda je korišćen za spravljanje domaće rakije – dudare. Vojvođanski dudovi su sporadično preživeli do danas te se njima u spomen, a u slavu rakije dudare u Kovilju održava „Parastos dudů” – „Koviljska rakijada”. Manifestacija takođe svedoči i o tradiciji spravljanja drugih odličnih voćnih rakija u Vojvodini (kruškovača, jabukovača, kajsijevača, dunjevača). Vojvodina ima tradiciju i u proizvodnji piva, ali je tek pojavom privatnih pivara ili kraft-piva poslednjih godina započeta manifestacija Novosadski oktobarfest u slavu piva i sve hrane koja uz to ide.

Preporuke: Tradicionalne vojvođanske jelovnike gaje mnogi restorani u gradu. Ipak, na salašima kategorisanim kao poljoprivredna domaćinstva možete dobiti hranu uzgajanu tik uz sto na kome vam domaćica salaša posluđuje jela spremljena po porodičnoj recepturi. Sve što se na tom salašu ne proizvede dobija se sa susednih seoskih domaćinstava. Spisak restorana i salaša kategorisanih kao poljoprivredna gazdinstva možete dobiti na internet-adresi Turističke organizacije Grada Novog Sada (izaberite opciju „Razgledanje”, zatim „Hrana i vino” i „Salaši”). Na istoj internet stranici se nalazi i kalendar manifestacija gde možete pronaći informacije za sve one koje su napred navedene.

Postoje i mesta u gradu koja još čuvaju one tradicionalne jelovnike koji sve više nestaju iz svakodnevnog života. Jedno od njih je Gostiona „Domino”. To je poznato mesto, čest izbor onih koji ne zahtevaju moderan enterijer i pompreni eksterijer, već dobru kuhinju gde se nude tradicionalna jela Vojvodine. Deo spoljašnjosti gostione oko vrata i prozora, ukrašena je keramičkim motivima iz bogate mađarske narodne baštine. Na jelovniku su: pihtije, čvarci, džigernjača, krvavica, pa od mangulice kobasica, slanina, kulen, a zatim škembići, ovčiji paprikaš, ovčetina sa kupusom, teleća glava u škembetu, brizle, pasulj, beli bubrezi i naravno riba na razne načine... Većina ovog niza stoji kao reklama iznad ulaza u Gostionu „Domino”.

Ljubiteljima tradicije i istorije, nadasve piva, može biti interesantna poseta Čelarevu, naselju nadomak Novog Sada. Pivara Čelarevo u svom sastavu ima Posetilački centar i Muzej posvećen istorijatu pivare i njenom osnivaču Lazaru Dunderskom. Muzej je za grupne posete otvoren subotom i nedeljom (najave su obavezne na info@carlsberg.rs).

VINSKA KULTURA

2006

Château
LA COURON

2006

2004

2003

2003

2006

2005

2005

U knjizi „Filozofija vina” Bela Hamvaš je ustanovio postojanje vinskih naroda, za koje je tvrdio da su genijalni i da zahvaljujući vinu žive u tradiciji zlatnog doba čovečanstva. Vinski narodi su kako je pisao Hamvaš izrasli na idiličnim pejzažima vinogorja, rasutih po mestima za koje bi došljak poželeo da se stalno nastani, gde ni smrt ne bi primetio ukoliko bi ga baš tu zadesila. Fruška gora je upravo takvo idilično gorje široko prostrto delom i na južnim obodima Novog Sada. Fruškogorski vinogradi, čije poreklo seže u vreme rimske vladavine ovim krajevima, omeđili su tradiciju Mediterana kao što su ostaci rimskih utvrđenja i gradova upisani u ovomesne tragove istorije koji pripadaju evropskoj antici.

Danas vinogradi presecaju fruškogorske padine, a porodične vinarije ili one koje mogu da podmire veliku tražnju postaju nezaobilazni deo turističke ponude novosadskog područja. Poznati fruškogorski vinski centri su: Sremski Karlovci, Irig, Erdevik, Mala Remeta, Neštin, Slankamen, Ledinci, Rakovac, Čerević, Banoštor, Šid, Bikić Do, Slankamenački Vinogradi. Među fruškogorskim vinima na glasu su: rizling, neoplanta, semjon, sirmium, slankamenka, bermet, frankovka, zatim merlo, game, portugizer, ausbruch...

Prednost fruškogorskog vinskog ugođaja posledica je geografske, kulturološke i multietničke osobenosti svakog vinskog centra ponaosob. Njihov prostorni razmeštaj te sadržajnost ponude nije prosta slučajnost već zakonitost - sinergija usluga, sadržaja boravka i različitih poslovnih aktivnosti na istom području. Gotovo svako vinogradarsko domaćinstvo ima posebno pripremljen prostor za doček posetilaca, degustaciju vina i dodatne sadržaje boravka. Postoje i ponude, utemeljene na proizvodnji vina, koje su zaokružen turistički proizvod koji podrazumeva usluge restorana, smeštaj, obilaske okoline i dr. Ponude fruškogorskih vinarija deo su složenog, inovativnog i nadasve autentičnog turističkog proizvoda Novog Sada koje su, takođe, deo garantovanih (ili onih na upit) turističkih tura novosadskih turističkih agencija.

Preporuke: Ponudu vinarija možete pogledati na internet-adresi Turističke organizacije Grada Novog Sada (izaberite opciju „Razgledanje” zatim „Hrana i vino” i „Vinarije”). Tu ćete dobiti korisne informacije o vinarijama, vinima i sadržaju boravka koji se nudi. Da bi se sveobuhvatnije sagledao fruškogorski vinski prostor Turistička organizacija Grada Novog Sada je 2021. kreirala i publici ponudila šest vinskih puteva. To su: „Novosadski i temerinski vinari i vinarije“, „Vina kićenog Srema (Beočin-Čerević-Banoštor)“, „Sremski Karlovci – Vinska galaksija“, „Vinogradi u zagrljaju Dunava sa pogledom na Tisu (Stari i Novi Slankamen – Slankamenački Vinogradi – Krčedin – Inđija)“, „Tragom vlastelinske porodice Odeskalki (Susek – Neštin – Šid – Erdevik – Bikić Do)“ i „Vinske iriške priče.“

Ako nemate sopstveni prevoz i ako želite da se prepustite svim čarima degustacije, najsigurnije je da se odlučite za neki od ponuđenih programa novosadskih turističkih agencija. Takođe možete ugovoriti i turu koju sami kreirate na osnovu ponude vinarija, koju za vas može organizovati odabrana turistička agencija.

MAGIČNA REČ ČARDA

ЧАРДА
КУЉЕРАК НА РИБАРЦИЈ

Čarda je magična reč i mesto koje privlači lokalce, dođoše, goste i putnike namernike. Možda sve počinje od magije reči čarda/csárda čija etimologija (kako piše Sava Babić u knjizi „Mađarska civilizacija”) objašnjava da je u mađarski jezik ušla preko srpskog (čardak), a u ovaj iz persijskog, opet preko turskog jezika. Putovanje ove reči, koja znači krčmu u pustari, kroz jezike i civilizacije, završilo se materijalizacijom i institucionalizacijom u panonskoj ravnici, duž njenih moćnih reka. Danas čarda znači kuću pored reke gde se može dobro jesti (riba na sve načine) i uz ostala gastronomska uživanja, tamburaše, citru ili cimbal bar na kratko povratiti životni elan. Često je to mesto gde se leči tuga zbog nesrećne ljubavi, opet može da bude mesto gde porodica dolazi na nedeljni ručak ili na proslavu raznih godišnjica. Kako god da se desi, najjače deluje kada se dođe u društvu znanih ili kada se priključite grupi neznanih ljudi. Čarda je grupna aktivnost.

U koju god čardu da svratite nećete pogrešiti. Ima ih u širem centru grada, na Ribarskom ostrvu i Kamenjaru, gde su oduvek bile u glavnim ulogama. Ne treba zaboraviti ni futoške i begečke čarde i onu u Kovilju. Svaka od čardi ima sopstvenu vernu publiku, pa i onu koja tu i tamo dolazi u Novi Sad. Dobar glas o novosadskim čardama, koji uglavnom ide od usta do usta, deo je kićenog lica ovog grada.

Čarde su institucije koje služe odlične riblje čorbe od soma i šarana, te porcije soma, šarana, smuđa i kečige uz odgovarajuća vina, pretežno sa fruškogorskog područja. I još nešto im je zajedničko a to je Dunav, moćna reka od koje i uz koju žive.

Preporuka: Na internet-adresi Turističke organizacije Grada Novog Sada nalaze se mnogi korisni podaci o čardama novosadskog područja (izaberite opciju „Razgledanje”, zatim „Hrana i vino” i „Čarde”).

**U SUSRET KULTURI
ZDRAVOG ŽIVOTA - SALAŠI I
ETNO KUĆA U BUDISAVI**

Kud god da krenete iz Novog Sada, da li prema Futogu i Begeču, da li prema Kovilju, ili ka Fruškoj gori, svuda ćete naići na izdvojene svetove, nastale na porodičnim imanjima koja podrazumevaju kuću, okućnicu, često pozamašni komad zemlje, ponekad i šume. To su salaši – mesta pod suncem koja čuvaju sećanje na život u ravnici prošlih vremena, ako nikako drukčije, onda kroz priču i porodične fotografije.

Na salašima gosti odahnu, kao da ih salašarska zemlja po kojoj hodaju i leže (usput mazeći domaćinove mačke i pse) uspori. Kokoške, guske, pokoja morka i naravno konji, sve ima svoje mesto na salašu. Tu se i ručak očekuje svečano, a on stiže vruć, tek skinut sa vatre – supa, sos, meso i ostalo, servira se kako dolikuje, jede praznično, polako. Podne stiže kao zvuk zvona seoske crkve koji vetar donese, zore i večeri se prepoznaju po radu u bašti, na njivi i oko salašarskih životinja.

Salaši su tačke u kosmosu gde je moguće da, dok hodate bosu po dvorišnoj travi, povratite prekinuti tok vitalne energije. Ovome treba dodati i zadovoljstvo koje možete baštiniti posle salašarskog ručka, ili sna u gostinskoj sobi, možda i na kauču postavljenom u konku (gonku). Postoje i salaši koji su zadržali estetiku nekadašnjih imanja na kojima su nastali, ali su sasvim prilagođeni potrebama savremene tražnje. Za šta god da se odlučite, biće to izbor po vašoj meri.

Novosadsko turističko područje je prepoznatljivo po ponudi salaša razmeštenih u obodnim delovima gradskog predela. Čenejski salaši, ledinačka seoska domaćinstva, koviljski i begečki tradicionalni gastronomski užici duž Eurovelo trase danas su jedinstveni turistički proizvodi koji prevazilaze segment dodatnih sadržaja novosadskog turističkog proizvoda.

Preporuke: Korisne informacije o salašima možete naći na internet-stranici Turističke organizacije Grada Novog Sada (izaberite opciju „Razgledanje”, zatim „Hrana i vino” i „Salaši”).

Ako želite da upoznate istorijat nastanka vojvođanskog naselja, poseta Etno-kući u Budisavi može biti dobar izbor. Budisava (mađ. Tiszakálmánfalva, nem. Waldneudorf) administrativno pripada Gradu Novom Sadu. Naselje je osnovano 1884. a najbrojniji stanovnici do raspada Austrougarske (1918.) bili su Mađari, zatim Nemci. Centrom Budisave dominira rimokatolička Crkva Velike Gospe (Blažene Device Marije) izgrađena u neogotskom stilu 1908. U blizini crkve (prva ulica desno) nalazi se Etno-kuća nastala velikim zalaganjem gospodina Tibora Milanovića. U prostoru (kuća i okućnica), koji je nekada koristio crkvenjak sa porodicom, sakupljeni su predmeti iz svakodnevice, koji sasvim dočaravaju život stanovnika Budisave druge polovine 19. i prve polovine 20. veka. U dvorištu je kolekcija poljoprivrednih alatki, oruđa koja su služila za obradu zemlje, stari bunar, ali i serija fotografija koja prikazuje društveni život stanovnika između dva svetska rata. Najava je obavezna: elektronska pošta: budiszava.petefi@gmail.com

Dodatak

Muzeji

Muzej Grada Novog Sada Petrovaradinska tvrđava, tel: +381 (0)21 643 3145, internet-adresa: www.museumns.rs

Zbirka strane umetnosti, Dunavska 29, tel: +381 (0)21 451 239

Spomen zbirka „Jovan Jovanović Zmaj”, Sremska Kamenica, tel: +381 (0)21 462 810

Zavičajna zbirka Sremski Karlovci, Patrijarha Rajačića 16, tel: +381 (0)21 881 637

Muzej Vojvodine Dunavska 35-37, internet-adresa: www.muzejvojvodine.org.rs

Dunavska 35: +381 (0)21 420-566, Dunavska 37: +381 (0)21 526 555

Muzej Prisajedinjenja 1918, Dunavska 35, tel: +381 (0)21 420 566

Medicinska muzejska zbirka – Pasterov zavod, Hajduk Veljkova 1, tel: +381 (0)21 525 059

Muzejski kompleks Kulpin – Poljoprivredni muzej, Kulpin, Trg oslobođenja 7, tel: +381 (0)21 2286 456

Muzej Savremene umetnosti Vojvodine Dunavska 37, tel: +381 21 526 634, internet-adresa: www.msuv.org

Prirodnjačka zbirka Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode Radnička 20a, tel: +381 (0)21 4896 301,
internet-adresa: www.pzpzp.rs/rs/sr/prirodnjacka-zbirka-i-izlozba.html

Zavičajni muzej Čerevića, ulica Jovana Grčića Milenka 4, tel: +381 (0)21 297 6021

Muzej naivne i marginalne umetnosti u Jagodini (Emerik Feješ), internet-adresa: www.mnmu.rs/fejes-emerik.htm

Galerije

Galerija Matice srpske, Trg galerija 1, tel: +381 (0)21 48 99 013, internet-adresa: www.galerijamaticesrpske.rs

Spomen-zbirka Pavla Beljanskog, Trg galerija 2, tel: +381 (0)21 472-99-66,
internet-adresa: www.pavle-beljanski.museum

Galerija likovne umetnosti poklon-zbirka Rajka Mamuzića, Vase Stajić 1, tel: +381 (0)21 520 223,
internet-adresa: www.rmamuzic.rs

Galerija Saveza udruženja likovnih umetnika Vojvodine, Bulevar Mihajla Pupina 9, tel: +381 (0)21 524 991,
internet-adresa: www.suluv.org

Institucije kulture

Matica srpska, Matice srpske 1, tel: +381 (0)21 527-622, internet-adresa: www.maticasrpska.org.rs

Kulturni centar Novog Sada (KCNS), Katolička porta 5, tel: +381 (0)21 528 972 (9-16 č.),
internet-adresa: www.kcns.org.rs

Mali likovni salon KCNS, Bulevar Mihajla Pupina 9, tel: +381 (0)21 525 120.

Ustanova za izradu tapiserija „Atelje 61”, Tvrđava 9, tel: +381 (0)21 643 15 19,
internet-adresa: www.atelje61.org.rs

Muzička omladina Novog Sada, Katolička porta 2/II, tel: +381 (0)21 452 344,
internet-adresa: www.muzickaomladina.org

Fondacija „Novi Sad 2022 – Evropska prestonica kulture”,
internet-adresa: www.novisad2022.rs

Kulturna stanica Svilara, Đorđa Rajkovića 6b, tel: +381 (0)21 383 05 61

Kulturna stanica Eđšeg, Antona Čehova 4, tel: +381 (0)21 383 04 19

Kulturna stanica Mlin, Radnička 20, tel: +381 (0)21 521 447

Studentski kulturni centar, Dr Ilije Đuričića 3, tel: +381 (0)21 6350 744, internet-adresa: www.skcms.org

Dečiji kulturni centar Ive Lole Ribara 6, internet-adresa: www.dkcns.rs

Omladinski centar CK13, Vojvode Bojovića 13, tel: +381 (0)21 4737 601, internet-adresa: www.ck13.org

Udruženje umetnika Petrovaradinske tvrđave – Likovni krug, Perovaradinska tvrđava,
elektronska pošta: likovnikrug@eunet.rs

Astronomsko društvo „Novi Sad”, Petrovaradinska tvrđava 11, tel: +381 (0)21 485 28 15,
internet-adresa: www.adnos.org

Kulturni centar „Prostor” Beogradska 11, Petrovaradin, internet-adresa: www.prostor.is

Pozorišta

Srpsko narodno pozorište, Pozorišni trg 1, tel: + 381 (0)21 6621 411, internet-adresa: www.snp.org.rs

Pozorište mladih, Ignjata Pavlasa 4, tel: + 381 (0)21 525 884, internet-adresa: www.pozoristemladih.co.rs

Újvidéki Színház, Jovana Subotića 3-5, tel: +381 (0) 21 525 552,
internet-adresa: www.uvszinhaz.com/hu www.uvszinhaz.com/sh

Novosadski novi teatar, Ćirila i Metodija 1, internet-adresa: www.novosadskinoviteatar.com

Festivali kao deo ponude kulturnog turizma

EXIT Festival, internet-adresa: www.exitfest.org

Sterijino pozorje, internet-adresa: www.pozorje.org.rs

Međunarodni centar književnosti za decu Zmajeve dečje igre, internet-adresa: www.zmajevedecjeigre.org.rs

Novi Tvrđava teatar, internet-adresa: www.tvrdjavateatar.com

Festival uličnih svirača, internet-adresa: www.ulicnsviraci.com

Cinema City IFF, internet-adresa: www.cinematicity.org

Internacionalni festival alternativnog i novog teatra (INFANT), internet-adresa: www.infant.rs

InterFest, internet-adresa: www.interfest.interfest.org.rs

Novi Sad Džez festival, internet-adresa: www.novisadjazzfestival.rs

Verske zajednice čije hramove posećuju organizovane turističke grupe

Informativna služba Eparhije bačke Srpske pravoslavne crkve, internet-adresa: www.eparhijabacka.info

Eparhija sremska Srpske pravoslavne crkve, internet-adresa: www.eparhija-sremska.rs

Subotička biskupija, internet-adresa: www.suboticka-biskupija.info

Srijemska biskupija, internet-adresa: www.srijembiskupija.rs

Jevrejska opština Novi Sad, + 381 (0)21 423 882 (samo radnim danima od 8č. do 14č.),

internet-adresa: www.jons.rs

Kulturno-umetnička društva i folklorne grupe

AKUD „Sonja Marinković”, Dr Vladimira Perića Valtera 3, elektronska pošta: akudsm@gmail.com

KUD „Svetozar Marković”, Šumadijska 6a, elektronska pošta: kudmarkovicns@gmail.com

Centar narodne umetnosti i opšteg obrazovanja Mađara u Vojvodini (Vajdasági Magyar Népművészeti és Közművelődési Központ), Vojvode Knićanina 1a, elektronska pošta: vmnkk.office@gmail.com

Slovačko kulturno-umetničko društvo „Pavel Jozef Šafarik” Vuka Karadžića 2/A,

elektronska pošta: safarikns@gmail.com

Folklorni ansambl „Vila”, SKUD „Železničar”, Jovana Cvijića 7, elektronska pošta: ansambl.vila@gmail.com

Folklorna grupa „Maayan”, Jevrejska opština Novi Sad, elektronska pošta: maayanns@gmail.com

Folklorno udruženje „Veliko kolo”, Veternik, Svetozara Miletića 57, internet-adresa: www.velikokolo.org

Folklorna grupa Kulturnog centra „Mladost Futog”, Futog, Cara Lazara 42, tel: + 381 (0)21 895 395

Folklorna grupa Rusinskog kulturnog centra, Jovana Subotića 8-10, elektronska pošta: rkcnseunet.rs

Folklorna grupa Ukrajinskog kulturnog centra „Kobzar”, Jevrejska 33 (pasaž).

U okviru turističke ponude

Galerija ITD, Petrovaradinska tvrđava, internet-adresa: www.design-radosevic.com/galerija-itd

Atelje Kurucić, Petrovaradinska tvrđava, internet-adresa: www.dragankurucic.com/e/atelje/

Streličarski klub NS 2002, Hornwerk 22, Petrovaradinska tvrđava, internet-adresa: www.ns2002.org.rs

Atelje i knjigoveznica Ivković, Dunavska 10, internet-adresa: www.ivkovic1789.com

The Manual Co. Zmaj Jovina 18, internet-adresa: www.themanualco.com/pages/prodavnice

Inkluzivno mesto – suvenirnica Škole za osnovno i srednje obrazovanje „Milan Petrović” sa domom učenika, Trg Republike 4

Koshtana, Dunavska 4, internet-adresa: www.koshtana.com

Etno-prodajna galerija „Naše nasleđe”, Dunavska 6

Gostiona „Domino”, Stevana Mokranjca 7, tel: + 381 (0)21 632 14 96

Koviljska rakijada. Domaćinstvo Save Graorca, Vojvođanskih brigada 57, Kovilj, tel: +381 (0) 21 298 85 58,

internet-adresa: www.mangulicakovilj.rs

Etno-kuća u Budisavi, Cara Dušana 110, Budisava, tel: +381 (0)21 719 235 (9-14h),
elektronska pošta: budiszava.petefi@gmail.com

Turistička organizacija Sremski Karlovci, Patrijarha Rajačića 1, Sremski Karlovci, tel: +381 (0)21 882 127,
elektronska pošta: info@karlovci.org.rs internet-adresa: www.karlovci.org.rs

Carlsberg Srbija – Muzej piva, Proleterska ulica Čelarevo,
internet-adresa: www.carlsbergsrbija.rs/ko-smo-mi/muzej-piva/

Novosadske turističke agencije i usluge vodiča

Vodičke usluge je moguće dobiti posredstvom turističkih agencija (kroz aranžman) ili preko Udruženja turističkih vodiča Novog Sada. Lista vodiča, jezici koje govore, specijalnosti, cene i kontakti mogu se dobiti na sledećoj internet-adresi: www.utvns.org

Novi Sad i njegovu okolinu, kao i sve lepote Vojvodine možete doživeti posredstvom programa koje u ponudi imaju ili prema zahtevima mogu organizovati sledeće novosadske receptivne turističke agencije:

ASTRA TOURS Petra Drapšina 55, tel: +381 (0)21 6350 960, +381 065 5350 960,
elektronska pošta: office@astratours.rs, internet-adresa: hunting@astratours.rs www.astratours.rs

AUTOTURIST Mite Ružića 2, tel: +381 (0)21 523 863, +381 (0)21 451 156,
elektronska pošta: autoturist.ns@gmail.com, internet-adresa: www.autoturist-ns.com

BONVOYAGE Narodnog fronta 10, www.bonvoyage.rs, tel: +381 (0)21 6621 244,
elektronska pošta: office@bonvoyage.co.rs, internet-adresa: www.bonvoyage.co.rs

GO2 TRAVELING – LOVE SERBIA Stražilovska 35, tel: +381 62 800 1568,
elektronska pošta: office@loveserbia.rs, internet-adresa: www.loveserbia.rs

ELNOS TOURS Maksima Gorkog 10, tel: +381 (0)21 528 244, elektronska pošta: elnostours@elnostours.rs,
internet-adresa: www.elnostours.rs

MAGELAN TRAVEL Nikole Pašića 7, tel: +381 (0)21 420 680, +381 065 624 35 26,
elektronska pošta: office@magelan.rs, internet-adresa: www.magelantravel.rs

MARKET TOURS Bulevar cara Lazara 55, tel: +381 (0)21 468 409, +381 (0)21 636 76 12,
elektronska pošta: market.tours.ns@gmail.com, internet-adresa: www.markettoursns.com

PANACOMP ZEMLJA ČUDA Bulevar cara Lazara 96, tel: +381 (0)21 466 075, +381 (0)21 466 076,
elektronska pošta: info@panacomp.net, internet-adresa: www.panacomp.net

PUTOKAZ 021 Zmaj Jovina 18 (u pasažu), tel: +381 (0)65 6164 100, elektronska pošta: office@putokaz021.rs,
internet-adresa: www.putokaz021.rs

OLIMPIA Stražilovska 15, tel: +381 (0)21 661 39 95, elektronska pošta: office@olimpia.rs,
internet-adresa: www.olimpia.rs

STEPHANY WORLD TRAVEL Jovana Subotića 17, tel: +381 (0)21 424 144, +381 060 424 14 40,
elektronska pošta: agencija@stephanytravel.com, internet-adresa: www.stephany.rs

Turistička organizacija Grada Novog Sada

Trg slobode 3, 21000 Novi Sad

tel: +381 (0)21 6617 343, +381 (0)21 661 73 44 ,

elektronska pošta: tons@novisad.travel,

internet-adresa: www.novisad.travel

Turistička organizacija Grada Novog Sada ne odgovara za promenu informacija i usluga.

Uputstvo autora: Poštovani čitaoci, pred vama se ne nalazi kulturni već kulturno-turistički vodič. Pisan je sa namerom da se uspostavi intelektualna i emotivna veza između interesovanja potencijalne publike i relevantnog smisla novosadskih atraktivnosti na način da se najpre istaknu istorijska, umetnička i druga svojstva ponude povezane sa životnim stilom i kulturnim nasleđem Novog Sada, a zatim i da se sve oboji ličnom interpretacijom.

Zahvaljujem: Veri Kopicl, Milošu Dunjiću, Ivani Markovljević, Draganu Kuruciću i Branislavu Kneževiću za pomoć u vezi sa izradom ovog vodiča.

Gordana Stojaković

Glavna literatura:

Marković, Živko (2005). Petrovaradinska tvrđava i Podgrađe, Novi Sad: TV Studio „Bečkerek,” Muzej grada Novog Sada.

Mitrović, Vladimir i dr. „Graditelji Novog Sada - druga polovina XIX veka – prva polovina XX veka”, <https://graditeljins.wordpress.com/graditelji-info/> pristupljeno u junu 2020.

Srbulović, M. Đorđe (2011). Kratka istorija Novog Sada, Novi Sad: Prometej i Zavod za zaštitu spomenika kulture grada Novog Sada.

Stančić, Donka (2017). Novi Sad od kuće do kuće 2, Novi Sad: Studio Bečkerek.

Stojaković, Gordana (1999). Mapa Novi Sad iz ženskog ugla, Novi Sad: Futura publikacije

Stojaković, Gordana (ur.) (2001). Znamenite žene Novog Sada I, Novi Sad: Futura publikacije.

Slobodan Ćurčić, Olivera Dobrovojević i Gordana Stojaković (2002). Turistički vodič Fruške gore, Novi Sad: Prometej.

Stojaković, Gordana i dr. (2005). Turistički proizvod Novi Sad kroz istoriju u: Kulturni turizam. (ur. Olga Hadžić.) Novi Sad: Univezitet u Novom Sadu, PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, 313-353.

Stojaković, Gordana, Svetlana Kresoja (2015). Ženska imena Novog Sada – vodič za ljubitelje alternativnih tura, Novi Sad: Turistička organizacija Grada Novog Sada.

Enciklopedija Novog Sada 1-30, Novi Sad: Novosadski klub – Prometej – Gradska biblioteka.

Vesti Muzeja grada Novog Sada 1972-1974., Novi Sad: Muzej Grada Novog Sada.

Baza podataka Turističke organizacije Grada Novog Sada.

IMPRESUM

Izdavač: Turistička organizacija Grada Novog Sada

Za izdavača: Branislav Knežević

Koncept: Branislav Knežević

Tekst: Gordana Stojaković

Fotografije: Aleksandar Milutinović, Dragan Kurucić, Dejan Knežević,
Franja Bezdán, Nenad Nedomački, Muzej savremene umetnosti Vojvodine, Salaš 137, EXIT festival,
The Manual Co., Folklorni ansambl „Vila”, Folklorna grupa „Maayan” Jevrejska opština, Novi Sad,
Dušan Jocić - Pozorište mladih, Novi Sad

Nosilac autorskih prava reprodukcija slika (razglednica) Emerika Feješa:

Muzej naivne i marginalne umetnosti, Jagodina

Portreti znamenitih žena Novog Sada: Mirjana Isakov

Dizajn i priprema za štampu: Dunavgraf Novi Sad, agencija Grajfer, studio „LešART”

Lektura: Lingua – Agencija za prevođenje, Snežana Gvozdenac PR

Štampa: Futura, Novi Sad

Tiraž: 300kom.

ISBN 978-86-6146-029-6

Novi Sad, 2023.

Izdavač ne odgovara za promenu informacija

CIP- Katalogizacija u publikaciji
Библиотека Матице српске, Нови Сад
338.48(497.113 Novi Sad)(036)
908(497.113 Novi Sad)(036)
ISBN 978-86-6146-029-6
COBISS.SR-ID 116299785

Ne
trudi
se da
razu-
meš,
oseti.

NOVI
SADA

TURISTIČKA
ORGANIZACIJA
GRADA
NOVOG SADA

